

## A 2022-2026. évi kutatási stratégiai koncepciók

### Társadalomtudományi Kutatóközpont Számítógépes Társadalomtudomány Kutatócsoport (CSS-Recens)

#### Kutatási tématerületek:

#### 1. Társadalmi problémák mesterséges intelligencián és gépi tanuláson alapuló vizsgálata

#### 2. A társadalmi viselkedés megértése és előrejelzése network és big data alapokon, kísérletek és szimulációk segítségével.

#### 1. Társadalmi problémák mesterséges intelligencián és gépi tanuláson alapuló vizsgálata

A CSS-Recens Számítógépes Társadalomtudományi Kutatóközpont a 2022-2026 közötti időszakban a korábban megkezdett kutatási irányait és külső forrásokból finanszírozott projektjeit kívánja folytatni, olyan kutatásokat kíván végezni, amelyek felhasználják, tesztelik és tovább fejlesztik a társadalomtudományos kutatások új, innovatív megoldásait, és ezekre támaszkodva próbálnak meg válaszokat keresni a magyar társadalom akut problémáira.

A szövegbányászati módszerek és a mesterséges intelligencia ötvözése a társadalmi jelenségek megértésének és a társadalmi problémák megoldásának eddig nem ismert dimenziót tárhatják fel. A CSS-Recens (illetve a TK egésze) a természetes nyelvfeldolgozáson (NLP) alapuló tudományos kutatások egyik első számú hazai műhelye, az elmúlt években a kutatóintézetben belül létrejött a kutatóknak és a kutatócsoportnak egy olyan kritikus tömege, amely a társadalomtudományos NLP kutatások terén már nemzetközileg is láthatóvá vált, néhány témában vezető szerepet visz. A 2022-2026 közötti időszakban reális célkitűzés, hogy a magyarországi és regionális vezető szerep mellett európai szinten is központi szerepet töltsön be a CSS-Recens és a Politikatudományi Intézet közös kutatócsoportja. Fontos szempont, hogy ez a kutatási terület, miközben gyorsan és folyamatosan fejlődik, összességében még mindig abban a kezdeti szakaszában van, ahol nincsenek kialakult struktúrák, a centrum és periféria viszonyai még dinamikusan változnak. Így a CSS-Recens-nek és a TK egészének jó esélye van arra, hogy elérje és megtartsa ezt a nemzetközi 'hub' szerepét, tovább növelve a rendelkezésre álló erőforrások (kutatói kapacitások és külső források) mértékét. A tervezett kutatásokra, illetve az ezekhez kapcsolódó külső forrásszerzési tevékenységekre alapozva az elkövetkezendő 5 évben ezt a pozíciót tovább kívánjuk erősíteni.

Az NLP-s módszerek előnye elsősorban az, hogy ezek a technikák a társadalomtudományos kutatások számára korábban ismeretlen lehetőségeket nyitottak meg, és a nemzetközileg is figyelemreméltó alapvető kutatási eredmények mellett komoly alkalmazott, ipari/kormányzati felhasználási lehetőségeket is jelentenek. Ezekkel a kutatásokkal, illetve a kutatásokra épülő alkalmazásokkal/szolgáltatásokkal korábban rendkívüli élmunka-igényes tevékenységek válhatnak ki mesterséges intelligencia-alapú megoldásokkal. Ennek a kutatási iránynak további kiemelt társadalmi hasznossága, hogy gyorsan és költséghatékony módon képes feltárni a közbeszédben megjelenő narratívákat, összetett érvrendszerek azonosíthatók a segítségével. Ezek a technikák organikus módon egészíthetik ki a hagyományos adatfelvételi módszereket (pl. kérdőív, interjú, stb.). További szempont a magyar nyelvű NLP kutatások mellett, hogy a magyar nyelvű online források egy homogén nyelvi-társadalmi közeg megismerését teszik lehetővé. A nemzetközi tudományos mezőben a CSS-Recens által végzett NLP-alapú kutatások egyik nagy erőssége, hogy a kutatásokban résztvevők mind a szociológiai kutatások hagyományos témái és módszerei felől érkeztek, így organikus módon képesek ötvözni a különböző megközelítéseket. A kutatócsoport külső vállalati és államigazgatási kapcsolatai olyan adatforrásokhoz biztosíthatnak hozzáférést, amelyek más, hasonló, külföldi kutatócsoportoknak nem feltétlenül állnak rendelkezésükre.

Vállalati környezetben a social listening és NLP alapú megoldások a kutatási portfóliók egyre integránsabb részét képezik. Kormányzati, szakpolitikai területen azonban ezek felhasználása még inkább gyerekcipőben jár, a CSS-Recens kutatásainak viszont kiemelt célja, hogy az eredmények a közjót, a magyar társadalom egészét támogassák. Ennek érdekében indítottuk például a járvánnyal és az oltással kapcsolatos társadalmi hangulatot vizsgáló kutatásunkat a MILAB program keretében, illetve a TK konzorciumi vezetésével zajló CODE Europe (EEA Grants támogatású) projekt is a nagyvárosok levegőszennyezettségével kapcsolatos állampolgári vélemények social listening alapú megértéséről, és az e-részvétel (e-participation) alapú társadalmi kommunikációs csatornák létrehozásáról szól.

### **Külső pályázati forrás:**

**Társadalmi viselkedés megértése és modellezése digitális adatokkal** (Kutatásvezető: Kmetty Zoltán, tervezett időtartam: 2020-2023, finanszírozó: NKFIH-MILAB)

A kutatás célja egy olyan döntéshozó támogatási platform létrehozása, amely az online térben keletkező szöveges adatokat felhasználva képes szakpolitikai témákban, valós időben képet adni az a hazai lakosság véleményéről és reakciójáról. A 2020 második felében indult empirikus adatgyűjtés elsőként az oltásellenességgel kapcsolatos online tartalmakat vizsgálta. 2022-től várhatóan más témák is megjelennek majd a kutatásban.

**Az 1945 és 1989 közötti sajtó társadalomtörténeti elemzése a természetesnyelv-feldolgozás (nlp) módszereivel** (Kutatásvezető: Koltai Júlia, időtartam: 2019-2022, finanszírozó: NKFIH-OTKA)

A kutatás célja a 20. század második felének sajtóanyagaiból digitalizált korpuszok létrehozása, majd ennek az automatizált szövegelemzése. A projekt jelentős módszertani fejlesztéseket és innovációt foglal magába (mesterséges intelligencián alapuló megoldások a többhasábos, több részletben megjelentetett cikkek összefűzésére), amelyek nemzetközileg is kiemelt szerepet biztosíthatnak a kutatócsoportnak.

**Co-Deciding Europe: Civic Tech for Good Governance and Active Citizenship! (Code Europe)** (Kutatásvezető: Ságvári Bence, időtartam: 2021-2023, finanszírozó: EEA Grants)

A projekt célja, amely közvetlenül kapcsolódik a kutatási irányhoz, egy nemzetközi, e-participáció alapú, crowdsourcing jogalkotási folyamathoz kapcsolódó social listening adatgyűjtés és elemzés lebonyolítása a levegőminőség témájában összesen 10 európai nagyvárosban.

### **Kiemelt publikációk a 2016-2021 közötti időszakból:**

Koltai, J., Kmetty, Z., & Bozsonyi, K. (2021). From Durkheim to Machine Learning: Finding the Relevant Sociological Content in Depression and Suicide-Related Social Media Discourses. In *Pathways Between Social Science and Computational Social Science* (pp. 237-258). Springer, Cham.

Szabó, M. K., Ring, O., Nagy, B., Kiss, L., Koltai, J., Berend, G., ... & Kmetty, Z. (2020). Exploring the dynamic changes of key concepts of the Hungarian socialist era with natural language processing methods. *Historical Methods: A Journal of Quantitative and Interdisciplinary History*, 1-13.

Gulyás, A., Szabó, M. K., Ring, O., Kiss, L., & Boros, I. (2021). Networks of the Political Elite and Political Agenda Topics: Creation and Analysis of Historical Corpora Using NLP and SNA Methods. In *Pathways Between Social Science and Computational Social Science* (pp. 197-214). Springer, Cham.

Galántai, J., Pápay, B., Kubik, B. G., Szabó, M. K., & Takács, K. (2018). A pletyka a társas rend szolgáltatásban-Az informális kommunikáció struktúrájának mélyebb megértéséért a computational social science eszközeivel. *Magyar Tudomány*, 179(7), 964-976.

Kmetty, Z., Koltai, J., Bokányi, E., & Bozsonyi, K. (2017). Seasonality Pattern of Suicides in the US—a Comparative Analysis of a Twitter Based Bad-mood Index and Committed Suicides. *INTERSECTIONS: EAST EUROPEAN JOURNAL OF SOCIETY AND POLITICS*, 3(1), 56-75.

Kmetty, Z., Vincze, V., Demszky, D., Ring, O., Nagy, B., & Szabó, M. K. (2020, May). Pártélet: A Hungarian corpus of propaganda texts from the Hungarian socialist era. In Proceedings of The 12th Language Resources and Evaluation Conference (pp. 2381-2388).

## **2. A társadalmi viselkedés megértése és előrejelzése network és big data alapokon, kísérletek és szimulációk segítségével.**

Napjainkban soha nem látott mennyiségben és részletezettségben állnak rendelkezésre adatok az emberek viselkedésével kapcsolatban, a „digitális lábnyomok” összegyűjtésére, összekapcsolására és elemzésére alkalmas módszerek egyre inkább alkalmasak arra, hogy segítségével „klasszikus” társadalomtudományos kérdéseket (időmérleg, térbeli és társadalmi mobilitás, kommunikáció, attitűdök) is vizsgáljunk, de ez arra is lehetőséget ad, hogy olyan kérdéseket is megpróbáljunk megválaszolni, amelyek korábban elemezhető adatok hiányában nem voltak kutathatók. Ilyen például az emberek valós viselkedésének közvetlen megfigyelése (online tevékenységeik, mozgásuk, stb. alapján), amely korábban csak áttételesen (pl. a viselkedésükre vonatkozóan kérdőíves vizsgálatokkal) volt kutatható.

A CSS-Recens kutatói egy évtizede foglalkoznak olyan kutatásokkal, amelyek hálózati jellegű big data adatforrásokon alapulnak. Ezekből már jelentős tudományos eredmények születtek más magyarországi és nemzetközi tudományos műhelyekkel való együttműködésben, és ezt a kutatási irányt újfajta adattípusok bevonásával tovább kívánjuk folytatni. A 2022-2026 közötti időszakban stratégiai megállapodásokat kívánunk kötni jelentős magyarországi adatgazdákkal (telekom szolgáltatók, internetes vállalatok, államigazgatási intézmények). A kutatások a társadalmi viselkedés (nagy) adat-alapú modellezésével kívánnak foglalkozni, amelyek számos társadalmi probléma megoldásában nyújthatnak segítséget (pl. társadalmi egyenlőtlenségek, társadalmi innovációs folyamatok, stb.). A kutatási stratégia célja, hogy tovább erősítsük a már jelenleg is nemzetközileg viszonylagos ismertségnek örvendő „magyar hálózat-kutatási” közösséget. A jelenleg is futó kutatások külső forrásait az NKFIH-OTKA, az NKFIH-MILAB, és áttételesen az ESS ERIC kutatási infrastruktúrával való együttműködés biztosítja.

A CSS-Recens (és más magyarországi kutatóhelyek együttműködésében) 2013-ban kezdődött az a kutatás, amelynek keretében az iwiw online közösségi hálózat adatbázisán végeztünk elemzéseket. Ez a kutatássorozat (amely még jelenleg is zajlik) nemzetközi szinten is egyedülálló volt. Önmagában az adatbázishoz való hozzájárulás felkeltette a nemzetközi tudományos élet érdeklődését és számtalan együttműködés jött létre ennek következtében. A célunk az, hogy ezt a stratégiát folytatva („minőségi adatokhoz való hozzáférés és magas szintű szakértelem”) indítsunk újabb kutatási projekteket, amelyhez csatlakozhatnak külföldi kutatók és kutatócsoportok. Így megfordítható az a korábban jellemző szereposztás, amelyben a magyarországi kutatók a nemzetközi kutatások periférikus tagjai lehettek csupán.

A digitális információk mellett kontrollált kísérletek, az analitikus szociológiai megközelítések és társadalmi szimulációk alkalmazása is része a CSS-Recens tevékenységének. Ezeknek a kutatásoknak is több éves hagyománya van már a kutatócsoportban, nemzetközileg ismert kutatók irányításával. A kutatások az oktatási egyenlőtlenségek, a kiscsoportos hálózati dinamikák analitikus elemzése és a biológiai evolúciós interdiszciplináris kutatások köré szerveződnek. Jellegükből fakadóan ezek elsősorban alapkutatások, amelyek azonban közvetlenül támogathatják összetett társadalmi folyamatok és problémák megértését.

A big data alapú, szimulációs és kísérleti kutatás is az elsődleges társadalmi hasznossága, hogy korábban nehezen, vagy egyáltalán nem kutatható társadalmi jelenségek megértéséhez adhat hozzáférést, miközben magának a kutatási nyersanyag (az adatoknak) az előállítás is költséghatékony. További lehetőség a kutatásokban, hogy társadalmi és gazdasági szempontból jelentős, de mindezidáig nem kihasznált adatok elemzésén alapulhatnak.

**Külső pályázati forrás:**

**Egyensúlytalanságok a nagy hálózatokban.** (Kutatásvezető: Ságvári Bence, tervezett időtartam: 2018-2022, finanszírozó: NKFIH-OTKA)

A kutatás célja, hogy a társadalmi kapcsolathálózatok nagy adatbázisain keresztül vizsgálja a magyarországi regionális társadalmi-gazdasági egyenlőtlenségeket, illetve ezen adatok segítségével kapcsolatot keressen a társadalmi egyenlőtlenségek és különböző hálózati jellemzők között.

**Távközlési és szenzor-adatok felhasználása a társadalmi viselkedés, a megismerésére és előrejelzésére. Hagyományos és innovatív adatfelvételi technológiák fúziója.** (Kutatásvezető: Ságvári Bence, tervezett időtartam: 2010-2023, finanszírozó: NKFIH-MILAB)

A projektben a hagyományos survey alapú és a passzív szenzoros adatgyűjtési paradigmát kívánjuk egyesíteni. A megalapozó, társadalmi attitűdöket és percepciókat vizsgáló pilot kutatás mellett a projekt eredményeként egy olyan okostelefon-alapú megoldás is készül, amely egyesített platformot biztosít a kétféle adatgyűjtés számára.

**Randomizált terepkísérletek alkalmazása az oktatás szociológiai kutatásokban** (Kutatásvezető: Keller Tamás, időtartam: 2020-2024, finanszírozó: NKFIH-OTKA)

**Kommunikációs játékok: őszinteség és reputáció** (Kutatásvezető: Számadó Szabolcs, időtartam: 2019-2022)

#### **Kiemelt publikációk a 2016-2021 közötti időszakból:**

Hubert János Kiss & Tamás Keller (2021) The short-term effect of COVID-19 on schoolchildren's generosity, Applied Economics Letters, DOI: 10.1080/13504851.2021.1893892

Keller, Tamás, and Károly Takács. "Peers that count: The influence of deskmates on test scores." Research in Social Stratification and Mobility 62 (2019): 100408.

Lengyel B, Varga A, Ságvári B, Jakobi Á, Kertész J (2015) Geographies of an Online Social Network. PLoS ONE 10(9): e0137248. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0137248>

Lőrincz, L., Koltai, J., Győr, A. F., & Takács, K. (2019). Collapse of an online social network: Burning social capital to create it?. Social Networks, 57, 43-53.

Ságvári, B. (2017). Társadalomtudomány a Big Data korában. Statisztikai szemle, 95(5), 491-504.

Sagvari, B. (2017). The Computational Turn in Social Sciences. Challenges of the New Empiricism in the Age of Big Data. Intersections, 3(1).

Ságvári, B. (2019). Tér és társadalom Big Data szemüvegen keresztül. Területi statisztika, 59(01), 27-48.

Samu, F., Számadó, S., & Takács, K. (2020). Scarce and directly beneficial reputations support cooperation. Scientific reports, 10(1), 1-12.

Számadó, S., Czégel, D., & Zachar, I. (2019). One problem, too many solutions: How costly is honest signalling of need?. PloS one, 14(1), e0208443.

Tóth, G., Wachs, J., Di Clemente, R., Jakobi, Á., Ságvári, B., Kertész, J., & Lengyel, B. (2021). Inequality is rising where social network segregation interacts with urban topology. Nature communications, 12(1), 1-9.

**A 2022-2026. évi kutatási stratégiai koncepciók**  
**Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet**

**Kutatási tématerületek:**

1. A magyar jogrendszer reakcióképessége és a jog érvényesülése a társadalomban
2. Magyarország az európai uniós és a nemzetközi (jogi) térben
3. Társadalmi és gazdasági modernizáció, új technológiák és a jog
4. A jogállamiság történeti, európai és hazai dimenziói

**1. A magyar jogrendszer reakcióképessége és a jog érvényesülése a társadalomban**

A kutatás azt vizsgálja, hogy a társadalmi, gazdasági, politikai, tudományos és technikai fejlődés során felmerült új kihívásokra hogyan képes reagálni a magyar jogrendszer. A vizsgálat a jogalkotáson keresztül a jogalkalmazásig és jogkövetésig a fő jogterületekről reprezentatív módon, teljes körű *mapping* típusú adatbázis-építés és arra épülő kvalitatív elemzés alapján kiválasztott esettanulmányok készítésével elemzi azt, hogy a jogrendszer mikor, hogyan és milyen eredményességgel reagál a kihívásokra a szabályozó, társadalomirányító szerepének megőrzése érdekében (reakcióképesség). Azaz a jogrendszer képes-e asszimilálni az új jelenségeket a már létező dogmatikai rendszerbe, vagy megfigyelhető a rendszer lényeges változása, akkomodációja. A jogi adatbázis építése, majd a bevett jogtudományi módszerekkel (történeti, analitikus, dogmatikai és összehasonló) történő elemzés során a rész-kutatócsoportok meghatározzák, hogy a jogterületükön melyek voltak a legfontosabb változások a jogban akár a jogalkotás, akár a bírósági vagy hatósági jogalkalmazás szintjén.

A kutatás célkitűzése, hogy a reprezentativitásra törekvő alapkutatás során, tudományos igényvel foglalkozzon a hazai társadalomtudományi kutatások által az elmúlt években azonosított társadalmi szintű kihívások magyar jogrendszer egészére tett strukturális hatásaival, arra összpontosítva, hogy hogyan írható le a magyar jogrendszer általános adaptációs és asszimilációs tanulási képessége.

A kutatás alapkérdése az, hogy milyen a magyar jogrendszer reakcióképessége olyan különleges körülmények között, amelyek legfeljebb a rendszerváltás kori helyzethez hasonlíthatók. Kérdés, hogy a különleges társadalmi körülmények (mint pl. gazdasági világválság, migráció, EU változó szerepe, átalakuló politikai rendszer) milyen hatásokat, változásokat idéznek elő a jogrendszerben, és milyen változóktól (jogterület sajátosságai, társadalmi probléma jellege, a felmerülés időpontja, politikai környezete stb.) függ a változás módja, ténye és mértéke?

A kutatás alapkérdése továbbá az, hogy hogyan tanul a jogrendszer, mi a jogági, jogterületi dogmatika szerepe a jogi válaszok kialakításában, és milyen társadalmi, gazdasági kihívásokra reagál a jog. További kérdés, hogy mi jellemzi a változást az adott jogterületen (adaptáció, akkomodáció, kodifikáció, változatlanság, eljelentéktelenedés), végső soron milyen a jogrendszer tanulható önmegtartó képessége, a rezilienciája. Ez a vizsgálat különösen érdekes, sajnálatos módon, 2020-at követően, mivel a már korábban meghatározott szempontok alapján az Epidemiológia és jogtudomány részprojektkben vizsgálni tudjuk mind Magyarországon mind a V4 országokban a jogrendszer változásait a rendkívüli helyzetben. A kutatás nagy hangsúlyt fektet a hagyományos és az innovatív módszertanok fejlesztésére, így az összehasonlító jogi vizsgálatoktól az empirikus vizsgálatokig használunk minden lehetséges megközelítést a kutatás tárgyának a megismeréséhez.

**Résztémák:**

**A magyar jogrendszer reakcióképessége (alapkutatás)**

- társadalmi igények felmérése és a jog szerepének vizsgálata ezen igények kielégítésében
- a közérdek, a társadalmi szolidaritási igények, a társadalmi részvétel és a jogrendszer alakulása
- a versenyképesség, a hatékonyság és a jog viszonya, a társadalmi és gazdasági élet és a jog kapcsolathálózatának kvantitatív és kvalitatív vizsgálata

- a jogalkotás és a jogalkalmazás teljesítménye mutatóinak, minőségi paramétereinek vizsgálata
- a jogismeret, normakövetés jogszociológiai, jogi antropológiai vizsgálata
- epidemiológia és jog: a járványok és más veszélyhelyzetek elleni védekezés jogi aspektusai

A kutatás kidolgozásakor lehetőség nyílik a Politikatudományi Intézettel, a Szociológiai Intézettel és a Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközponttal történő együttműködésre.

A jogérvényesülés hatékonysága (alap- és alkalmazott kutatás)

- a jog mint társadalomirányítási eszköz gyakorlati hatása az állam működésére, a gazdaság teljesítőképességére, illetve a civil társadalom életére
- az állampolgárok jogtudatának felmérése, a társadalmi jogkövetés változásainak vizsgálata
- jogi antropológia
- azon következmények feltárása, amelyeket jog az egyes társadalmi alrendszerek működésére tesz, ideértve különösen a közigazgatás teljesítőképességét vagy a bírói jogalkalmazás egységességét

A kutatás kidolgozásakor lehetőség nyílik a Politikatudományi Intézettel, a Szociológiai Intézettel és a Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközponttal történő együttműködésre.

### **A kutatás hasznossága, társadalmi relevanciája, várható eredményei**

A kutatási eredmények a jogrendszer, a jogalkotás, a jogalkalmazás és a jogértelmezés és az erre épülő intézményi gyakorlatok fejlesztéséhez járulhatnak hozzá végső soron a jogrendszer rezilienciájának vizsgálatával. Ez a megközelítés nem előzmény nélküli ugyan a jogelméletben, konkrét tételes jogi problémákra azonban ebben a formában szisztematikusan még nem alkalmazták, a kutatástól ezért jelentős tudományos eredmények várhatók, és az eredmények a jogállamiság lényegi kérdéseinek, a jog társadalmi szerepének az elemzéséhez is hozzájárulnak. A kutatási eredmények alapján érthetővé válik, hogy a jogpolitikai reformok sikere mely tényezőktől függ a mai magyar jogrendszerben. A kutatás azonosítja a jogrendszer rendszerszintű problémáit, a reagálóképesség hiányosságait, amely ismeret nélkülözhetetlen a közpolitikai és szabályozási reformok, az intézményépítés sikeres végrehajtása szempontjából.

### **A kutatás előzményei a Jogtudományi Intézetben és nemzetközi perspektívák**

A Jogtudományi Intézet hagyományosan foglalkozik olyan projektekkel, amelyek a jogrendszer átfogó vizsgálatát célozzák. Ilyenek voltak és vannak az enciklopedikus projektek mint az Emberi jogi enciklopédia (2019) vagy az Internetes Jogtudományi Enciklopédia készítése, de ilyenek köteteink, amelyek vagy az egész jogrendszert vizsgálják (A magyar jogrendszer állapota – 2015) vagy egy jogterületen felmerülő változásokat (Az új polgári törvénykönyv első öt éve - Büntetőjogunk szabályozási újdonságai). Átfogó módszertani kutatásokkal is foglalkozunk (A jog tudománya vagy az Empirikus jogi kutatások című kötet is ilyen elgondolás mentén született). Kutatásainkat rendszeresen publikáljuk nemzetközi folyóiratokban, a 2021-ben megjelenésre váró publikációk például a q1-es besorolású Journal of Central and East European Law Review-ban a Brill kiadónál vagy a Cambridge University Press által gondozott German Law Journal-ban jelennek, a Nomos kiadónál szerkesztünk kötetet vagy a Hart, Routledge kiadónál megjelenő könyvekbe írunk fejezeteket. Jogrendszerünk változásai a nemzetközi érdeklődés homlokerébe kerültek, ezért számos felkérést kapunk nemzetközi projektben való részvételre a kapcsolódó témákban. Mindamelllett a Jogtudományi Intézet négy kutatási témája közül ez fókuszál leginkább a belső jog vizsgálatára.

### **Külső pályázati forrás:**

NKFIH 129018 sz. kutatása - A magyar jogrendszer reagálóképessége 2010 és 2018 között

NKFIH 125520 sz. kutatása - A jogosultság kultúra hiánya a közép-európai jogi kultúrákban. Mítosz vagy valóság?

NKFIH 125378 sz. kutatása - Büntetőjogunk szabályozási újdonságai a jogtudatban

### **Kiemelt publikációk a 2016-2021 közötti időszakból:**

Gárdos-Orosz Fruzsina (szerk.): Normativitás és empiria: Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, 2020

Gárdos-Orosz Fruzsina – Lőrincz Viktor (szerk.): Jogi diagnózisok – A Covid 19 világvjárvány hatása a jogrendszerre, L'Harmattan-TK JTI, 2020.

Hollán Miklós - Mezei Kitti (szerk.): A büntetőjog hazai rendszere megújításának koncepcionális céljai és hatásai, Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, 2020.

Gárdos-Orosz Fruzsina - Menyhárd Attila (szerk.): Az új Polgári Törvénykönyv első öt éve, Társadalomtudományi Kutatóközpont, 2019.

Mezei Kitti (szerk.): A bűnügyi tudományok és az informatika, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet – Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2019.

Lamm Vanda (szerk.): Emberi jogi enciklopédia, HVG-ORAC, 2018.

*Sebők Miklós - Gajduschek György - Molnár Csaba (szerk.): A magyar jogalkotás minősége: Elmélet, mérés, eredmények, HVG-ORAC, 2021.*

## **2. Magyarország az európai uniós és a nemzetközi (jogi) térben**

Az európai integráció, a globalizáció és a nemzetköziesedés egyszerre jelent kihívásokat és lehetőségeket. Az európai integrációnak és a globalizációnak rengeteg gazdasági, kulturális és politika előnye van. Az európai belső piac, az EU-jog által biztosított szabad mozgás, a szabad és fair kereskedelem és a kulturális és tudományos kapcsolatok a 21. század igazi adományai. A szabályokon alapuló nemzetközi szervezetek és az EU által lehetővé tett koordinált politikai cselekvés rendkívül fontos lehetőségeket kínálnak az olyan kis-, illetve közepes államoknak, mint Magyarország: befolyásolhatják a közös döntéshozatalt, megvédhetik érdekeiket, megjeleníthetik preferenciáikat, szemben a tisztán alkupozíción alapuló nemzetközi kapcsolatokkal, ahol csak a nagyhatalmaknak volt erre lehetőségük. Ez a rendszer és folyamat ugyanakkor nagyon komoly kihívásokat is tartogat, hiszen korlátozza a nemzeti cselekvés körét, a nemzeti érdekek egyoldalú érvényesítését és olykor (nép)szuverenitási, legitimitási kérdéseket is felvet. Magyarország akkor lesz sikeres, ha úgy realizálja ezeket az előnyöket, hogy közben érvényesíti saját érdekeit és megőrzi identitását.

Ennek a kettős megközelítésnek, egyik oldalról, része a versenyképesség és a nemzeti érdekek, értékek és szuverenitás tisztelete és védelme, másrésztől, a magabiztos együttműködés, kooperáció, a nemzetközi folyamatokban és diskurzusban való részvétel, azok befolyásolása. A kutatás célja, hogy ezen kettősség mellett elemezze Magyarország helyzetét és lehetőségeit az európai és a nemzetközi (jogi) térben.

A jogállamiság és az egyenlő emberi méltóság védelmén alapuló emberi jogok érvényesítése mellett, amely egy másik kutatásunk fókuszában áll, fontos terepe az együttműködésnek a nemzetközi gazdasági kapcsolatok, ami nagyjából kizárólagos EU-s hatáskör. A külkereskedelem-politika tekintetében például felmerül a kérdés, hogy miként tudja Magyarország a meglévő mozgásterét kihasználni, erre milyen jogi eszközök állnak rendelkezésre – de ugyanez a kérdés egyes gazdasági jogi . versenyjogi vagy más közös szabályozást igénylő kérdés kapcsán is. Jogtudományi alapú kutatási kérdés a tárgyban, hogy hogyan alakítható az integrációt, a békés együttélést és a prosperitást szolgáló uniós és a nemzetközi jogrendszer.

A kutatás megvalósítása során lehetőség nyílik a Politikatudományi Intézettel, a Kisebbségkutató Intézettel és a Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközponttal történő intenzív együttműködésre.

A kutatás altémái a következő kulcskérdéseket fedik le:

- nemzetközi, EU-s és magyar jog viszonya és kölcsönhatása: hatás, kölcsönhatás, visszahatás (nemzetközi és az EU-jogi hatások a magyar jogra and magyar hatások és szempontok becsatornázása az EU-s jogalkotásba);
- tradíciók, alkotmányos identitás, valamint nemzetköziesedés, integráció és versenyképesség;
- a nemzetközi jog-és intézményrendszer alakulása
- magyar szuverenitás érvényesítése (nemzetközi és európai mozgástér kihasználása) és a közösen gyakorolt hatáskörökben a nemzetközi és európai döntéshozatal befolyásolása;
- Magyarország mozgástere és lehetőségei az EU-n kívüli nemzetközi gazdasági kapcsolatok területén;
- a nemzetközi kereskedelem szabályozás jövője: vitarendezés, értékek és érdekek a nemzetközi kereskedelemben, újgenerációs szabadkereskedelmi egyezmények, nemzetközi beruházásvédelem.

### **Indokoltság, relevancia, társadalmi hasznosság**

Sajnálatos módon, az európai és a tágabb nemzetközi diskurzusban való magyar részvételtől égetően hiányzik a megjelenés tudományos „lába”, a puha hatalom (soft power) egyik fontos eleme, ami nélkül azonban közép- és hosszútávon nem képzelhető el a hatékony magyar (és közép-európai) érdek és értékérvényesítés. Ennek hiánya, többek között, az egyoldalú nemzetközi és európai mintaátvitelben is érzékelhető: az EU-s jogalkotást, sőt, diskurzust, alapvetően a nyugat-európai szakértelem (szakértői bázis) dominálja, Magyarország (és általában Közép-Európa) sajnos kevésbé vagy alig jeleníti meg a szempontjait. Így nem is meglepő, hogy az európai diskurzus kevésbé érzékeny a magyar vagy közép-európai témákra és sajátosságokra. Ennek a tudományos megjelenésnek és jelenlétnek a kiépítése időigényes, azonban szükséges, mivel ez az érdek- és értékérvényesítés „infrastruktúrája”. A kutatás ezt az alapvető hiányosságot kívánja pótolni.

### **Kutatás intézeti előzményei és a kutatás perspektívái a nemzetközi kutatási térben**

A JTI kiemelkedő háttérrel és human erőforrásokkal rendelkezik a fenti „műhely” működtetésére. A JTI keretében valósult meg két, a fenti témát lefedő Lendület-kutatás, amelyek kifejezetten az európai integráció és a tagállami hatáskör viszonyrendszerét vizsgálják összehasonlító és interdiszciplináris szempontból. A két Lendület-kutatócsoport továbbra is a JTI keretében működik. A JTI kutatói kiemelkedő számú Q1-es és egyéb nemzetközileg rangsorolt tudományos közleményt publikáltak, számos nemzetközi pályázaton nyertek kutatási támogatást nemzetközi jogi és uniós jogi témákban, és hazánkban egyedülálló módon be vannak ágyazva az európai és nemzetközi tudományos vérkeringésbe. Mindezek alapján a JTI egyedülálló módon alkalmas a fenti kutatás megvalósítására.

### **Külső pályázati forrás:**

MTA Lendület - Regulatory Change projekt – beépítve majd integrálva a JTI kutatási munkájába  
 MTA Lendület - Föderációs piacok projekt – beépítve majd integrálva a JTI kutatási munkájába

### **Kiemelt publikációk a 2016-2021 közötti időszakból:**

Varju Márton: Member State interests and European Union law. Routledge, 2020.

Nagy Csongor István (szerk.): World trade and local public interest. Springer 2020.

Fekete Balázs: Paradigms in Modern European Comparative Law, Hart Publishing, 2021.

Nagy Csongor István (szerk.): Investment arbitration in Central and Eastern Europe. Edward Elgar, 2019.

Nagy Csongor István: Collective actions in Europe. Springer, 2019.

Nagy Csongor István (szerk.): Investment arbitration and national interest. CILP, Indianapolis, 2018.



### 3. Társadalmi és gazdasági modernizáció, új technológiák és a jog

A korunk társadalmát és gazdaságát alapjaiban érintő, sokszor diszruptív hatású technológiai fejlődés külön feladatokat állít a jogrendszer számára, illetve közvetlenül befolyásolja annak működését. A digitalizáció, az automatizáció, a nanotechnológia, a fejlett biotechnológia megváltoztatja az emberi élet ismert fizikai és biológiai kereteit, átalakítja a megszokottnak tekinthető társadalmi és gazdasági viszonyokat, újrendezi a hatalmi, felelősségi és elszámoltathatósági kereteket, amely változásokra a jogrendszer egészének, illetve az egyes jogterületeknek reagálniuk kell. Új veszélyek és kockázatok jelennek meg a társadalomban és a gazdaságban, amelyekre a jogtól várunk választ. A technológiai változás ugyancsak befolyásolja a jog megismerését, a joghoz való hozzáférést, de a jog érvényesülésének és alkalmazásának megszokott módjait és intézményi kereteit is.

Két központi kérdés áll tehát kutatásaink középpontjában:

- A) a technológiai, különösen a diszruptív technológiai fejlődésre adható jogi-szabályozási válaszok a jogrendszer egésze, valamint az egyes jogterületek részéről;
- B) a jogrendszer működésének alkalmazkodása az átalakuló technológiai környezethez.

Az A) pont keretében kutatásaink a következő konkrét területeket fedik le:

- kihívások az alapvető emberi jogok védelmében, különös tekintettel az „emberközpontú” és „értékvezérelt” technológia-szabályozás régi-új paradigmájára;
- új technológiák gazdasági, társadalmi, morális és környezeti kockázatai és más veszélyei, és azok lehetséges kezelése jogi-szabályozási eszközökkel;
- a technológiai és innovációs aktorok felelősségi rendszerei és társadalmi elszámoltathatósága a kutatási és fejlesztési folyamatokban;
- a nemzeti és a transznacionális technológia-szabályozási terek feladatai és együttműködésük keretei;
- a mesterséges intelligencia fejlesztésének és alkalmazásának morális, társadalmi és gazdasági kockázatai, és azok jogi-szabályozási kezelése;
- a „big data” jogi és szabályozási problémái, különösen az adatvédelem, a privátszféra védelme, a digitális nyomon követés, a felállítható felelősségi és elszámoltathatósági rendszerek területén;
- az internet és az új médiaplatformok jogi és szabályozási problémái, különösen a magánautonómia védelme, a szólásszabadság védelme és a gyűlöletbeszéd korlátozása, a digitális reklámozás és fogyasztóvédelem szabályozása, a piaci erő szabályozása, a művészi szabadság megváltozott lehetősége, az információáramlás és demokratikus kontroll területén;
- az új technológiák használatának, különösen a kiberbűnözés büntetőjogi kihívásai.

A B) pont keretében kutatásaink a következő konkrét területeket fedik le:

- a szövegbányászat és szövegelemzés szerepe a jogalkalmazásban;
- a jogi adatbázisok modernizációja és a jog hozzáférhetősége;
- az automatizált döntéshozatal problémái a bírói és a közigazgatási eljárásokban.

A TK Innováció és Társadalom Kutatási Centrum keretében szorosan együttműködünk a TK más intézeteivel, a Mesterséges Intelligencia Nemzeti Labor (MILAB) keretében pedig más magyar társadalomtudományi és nem társadalomtudományi kutatóintézetekkel, műhelyekkel.

#### **A téma indokoltsága, a kutatás relevanciája**

A technológiák okozta kockázatok, illetve társadalmi-gazdasági kihívások kezelése a szabályozó állam feladata volt fejlődésének minden szakaszában. Ez korunk új technológiai esetében is így van, az európai technológiai térben pedig szinte adott, hogy jogi-szabályozási eszközöktől várjuk a minimális garanciák nyújtását, az értékeink és közös érdekeink védelmét, és a technológiai és gazdasági szereplők tevékenységének irányítását. A jogi-szabályozási válaszok kialakítása arra is kihat, hogy milyen sebességgel és eredményességgel folyhat az innováció és a technológiai fejlesztés, mennyire versenyképesek a kifejlesztett technológiák és a hozzájuk kapcsolódó termékek és szolgáltatások,

valamint hogy sikerül-e a helyi-regionális értékek és érdekek védelme a globális technológiai térben, különösen a technológiai-ipari standardizáció területén.

A hazai innovációs és technológiai fejlesztési szektor, illetve a kapcsolódó iparágak szempontjából különös fontossággal bírhat, hogy a magyarországi jogi-szabályozási környezet képes-e felvenni a technológiai fejlődés sebességét, valamint képes-e olyan innovatív megoldásokkal előállni, amelyek garantálhatják a nemzetgazdaság fejlődését, versenyképességét és rezilienciáját. Jól ismert, hogy az elszélt vagy eltúlzott szabályozás megölheti az innovációt és a technológiai fejlesztési tevékenységet. Az elkésett, illetve az elkésetten végrehajtott szabályozás pedig a legjobb politikai szándék mellett sem tudja behozni a technológiai és gazdasági versenyhátrányt. Magyarországnak tehát nemcsak a technológiák, hanem a jogi szabályozás területén is innovatívnak és felkészültnek kell lennie.

### **Társadalmi hasznosság**

Kutatásaink olyan területeket fednek le, amelyeken vagy nincs szabályozás, vagy nem tisztázott a jelenlegi szabályozás alkalmazhatósága, vagy a szabályozás kísérletező fázisában jár. Emiatt eredményeink közvetlenül hasznosíthatóak lehetnek a hazai szabályozási folyamatban. Az Európai Unió tagjaként Magyarország számára különösen fontos, hogy a szabályozás területén innovatív kezdeményezőként lépjen fel, mert ezzel is garantálhatja saját szabályozásának, valamint a szabályozásból eredő versenyelőnyének fennmaradását.

A téma keretei között végzett kutatásaink a releváns társadalmi elvárásokra, félelmekre és percepciókra, valamint a technológiai és ipari szereplők várakozásaira építve vizsgálják a jogi-szabályozási válaszok lehetőségét. Ezek feltárására és megvitatására külön gondot fordítunk ún. ipari, illetve társadalmi dialógusok keretében. Ennek révén garantált lehet az általunk megfogalmazott jogi-szabályozási megoldások hatékony társadalmi és gazdasági beépülése, illetve megerősödhet az innovációs, technológiai fejlesztési, valamint a kapcsolódó ipari folyamatok demokratikus kontrollja.

### **Korábbi, kapcsolódó kutatások, jövőbeni pályázati lehetőségek, a kutatás elhelyezése a nemzetközi tudományos térben**

Eddigi kutatásaink a technológia-szabályozás területén egyes munkatársak önálló tevékenységén alapultak. Ezen változtatott a TK részvétele a MILAB-ban, amelynek keretében immár koordinált kutatások folynak a mesterséges intelligencia szabályozásának területén. Az intézet két Lendület kutatócsoportjában folyó kutatások elsődlegesen a gazdaságszabályozás helyi, regionális és globális politikai, gazdasági és társadalmi feltételeivel foglalkoztak, amely megalapozta nyitásukat az európai digitális gazdaság technológiai és szabályozási kihívásait érintő jogi kérdések irányába. A H2020 kapcsolódó, CL2-2021: Economic models and modern democracies kiírására folyamatban van egy konzorciumi pályázat elkészítése és számos nemzetközi folyóirat-publikáció előkészítése.

### **Külső pályázati forrás:**

Mesterséges Intelligencia Nemzeti Laboratórium projekt

### **Kiemelt publikációk a 2016-2021 közötti időszakból:**

Mezei Kitti, A kiberbűnözés aktuális kihívásai a büntetőjogban, Budapest: Társadalomtudományi Kutatóközpont (2020)

Mezei Kitti, A modern technológiák kihívásai a büntetőjogban, különös tekintettel a kiberbűnözésre, ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNY 61:4 pp. 65-81. (2020)

Kecskés Gábor, Az önvezető járművek lehetséges szerepe a fenntartható fejlődési célok elérésében, In: Lévainé, Fazekas Judit; Kecskés, Gábor (szerk.) Az autonóm járművek és intelligens rendszerek jogi vonatkozásai, Győr: Universitas-Győr Nonprofit Kft. (2020). pp. 155-175

Kecskés Gábor, Az autonóm járművek jogi kérdéseinek nemzetközi kontextusa, különös tekintettel a környezetjogi vetületekre, ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNY 61:4 pp. 52-64. (2020)

Varju Márton, 5G Networks, (Cyber)Security Harmonisation and the Internal Market: the Limits of Article 114 TFEU, EUROPEAN LAW REVIEW 45:4 pp. 471-486. (2020)

Varju Márton (et al), Bottom up ethics: Neuroenhancement in Education and Employment, NEUROETHICS 11:3 pp. 309-322. (2018)

Varju Márton (et al), Public views on gene editing and its uses, NATURE BIOTECHNOLOGY 35 pp. 1021-1023. (2017)

Varju Márton (et al), Generic or Specific?: The Frames of Stem Cell Procurement Regulation in Europe, SCRIPTED: A JOURNAL OF LAW TECHNOLOGY AND SOCIETY 14:1 pp. 37-80. (2017)

Varju Márton (et al), Creating European Markets through Regulation: The Case of the Regulation on Advanced Therapy Medicinal Products, EUROPEAN LAW REVIEW 41:1 pp. 25-43. (2016)

Varju Márton (et al), Patenting Stem Cells in Europe: the Challenge of Multiplicity in European Union Law, COMMON MARKET LAW REVIEW 49:3 pp. 1007-1038. (2012)

#### **4. A jogállamiság történeti, európai és hazai dimenziói**

Annak ellenére, hogy a jogállamiság az Alaptörvény B cikk (1) bekezdése, valamint az Európai Unióról szóló szerződés 2. cikke alapján mind a magyar alkotmányjog, mind pedig az Európai Unió alapértékei közé tartozik, a fogalom maga, illetve annak elemei és követelményei széles körben vitatottak. A témával kapcsolatos közéleti és politikai vitákon túl, a jogállamiság tudományos koncepciójáról és jogdogmatikai alapjairól sincs széles körű egyetértés. A kutatás indokoltságát támasztja alá, hogy noha a jogállamiság követelményeinek teljesítésének ellenőrzése az utóbbi években fontos része az Európai Unión belüli diskurzusnak, s ennek részeként több új eljárási forma került alkalmazásba, ezek szakmai-tudományos részletei nem kidolgozottak.

A nemzetközi szintű tudományos diskurzushoz való hozzájárulás érdekében a fő kutatási kérdések az alábbi témákhoz igazodnak:

1. Melyek a jogállamiság fő fogalmi elemei és alapvető alkotmányos követelményei?
  - konceptualizációs kísérletek;
  - a jogállamiság összetevői és követelményei;
  - a jogállamiság összefüggése a nemzeti szuverenitással és az alkotmányos identitással
  - az emberi jogok védelme különös tekintettel a kisebbségi jogokra
2. Európai konvergenciák és divergenciák
  - a jogállami követelményeknek való megfelelés európai (uniós) standardizálásának lehetőségei
  - populizmus és illiberális alkotmányosság
  - regionális együttműködési lehetőségek a megváltozott transznacionális jogi keretek között
  - a V-4 országok közötti együttműködési lehetőségek
  - kisebbségvédelem a 21. század Európájában
  - a különleges jogrendek, az alkotmánybíráskodás, a szubsztantív és eljárási alkotmányosság összehasonlító vizsgálata
3. Vannak-e, illetve lehetnek-e a jogállamiságnak sajátos nemzeti értékei, illetve mintázatai?
  - a jogállamiság hazai milyen előzményei és hagyományai, különös tekintettel a történeti alkotmány fejlődésére

**A téma indokoltsága, a kutatás relevanciája, társadalmi hasznossága**

A kutatás fontos hozzájárulás lehet a jogállamiság követelményeiről, értelmezéséről és jelenlegi helyzetéről folyó tudományos diskurzushoz. Eredményeinek közzététele elősegítheti a jogállami értékek mibenlétének és fontosságának tudatosítását, és az állami szervek számára e követelmények jellegének tisztázásával támogatást nyújthat a jogállami követelmények teljesítéséhez. Mint ismert, az Európai Unióban a jogállami kritériumok standardizálása

Az egyes kutatási kérdések sikeres megválaszolása több területen is konkrét segítséget jelenthet bizonyos szakpolitikák kidolgozása, illetve nemzetközi együttműködések kialakítása számára, így például a kisebbségvédelem terén, a V4 országok alkotmányos szabályainak továbbfejlesztése, alkotmányos gyakorlatuk összehasonlítása által különösen a különleges jogrend, a szuverenitás- és identitáskontroll és az alapvető jogok védelme tekintetében

Tekintettel arra, hogy a kutatási terv egyes részei a nemzetközi jogtudomány érdeklődésének homlokterében állnak, eredményes végrehajtása jelentős mértékben hozzájárulhat a Jogtudományi Intézet, illetve általában a magyar jogtudomány nemzetközi elismertségének növeléséhez a várható tudományos közlemények, a projekt keretében tervezett és részben már kialakított nemzetközi konferenciák megszervezésén, illetve intézményközi együttműködésekben keresztül.

### **Korábbi, kapcsolódó kutatások, jövőbeni pályázati lehetőségek, a kutatás elhelyezése a nemzetközi tudományos térben**

A TK Jogtudományi Intézetében az elmúlt években több olyan kutatási program folyt, illetve jelenleg is folyamatban van, amelyek fontos előzményei a jelen projektnek, s amelyekre épülve e kutatási terv is sikeresen megvalósítható. Ide sorolhatók a JTI közreműködésével vagy irányításával folyó nemzetközi kutatási programok, így például a *Democratic Efficacy and the Varieties of Populism in Europe* H2020 projekt és a *Constitutional Crisis Management in the V4 Countries*, továbbá a *Populizmus a közpolitika- és jogalkotásban*, a *Kollektív eljárások a kisebbségi csoportigények szolgálatában*, illetve *A nemzetiség és etnicitás jogi operacionalizálása* című nemzetközi projektek. Rule of Law and Democracy témában kiírt nemzetközi pályázatokat folyamatosan figyelemmel kísérjük, alkalmasságunk esetében konzorciumi partnerként vagy konzorciumvezetőként veszünk ezekben részt. A kutatási téma a nemzetközi jogtudományban igen kurrens, így nivós folyóiratpublikációk és jeles nemzetközi kiadóknál megjelent könyvek formájában is közzé tudjuk tenni a kutatás eredményeit, a nemzetközi kutatási tér aktív szereplői vagyunk.

A kutatás során lehetőség nyílik a TK Politikatudományi Intézettel történő intenzív együttműködésre, továbbá egyes résztémák esetében a Kisebbségkutató Intézettel, a Szociológiai Intézettel, illetve a BTK Regionális Kutatóintézetével történő együttműködésre.

A kutatási projekt interdiszciplináris igényei miatt hatékonyan használhatja ki az ELKH Társadalomtudományi Kutatóközpontja által nyújtott együttműködési lehetőségeket, mivel lehetőséget nyújt, a Politikatudományi Intézettel való intenzív együttműködésre (amely több korábbi projekt esetében már sikeresnek bizonyult), továbbá egyes résztémák esetében a Kisebbségkutató Intézettel, illetve a Szociológiai Intézettel történő kooperációra.

### **Külső pályázati forrás:**

DEMOS (Democratic Efficacy and the Varieties of Populism in Europe) projekt

NKFIH 129245 sz. kutatása - Populizmus a közpolitika- és jogalkotásban

NKFIH 124804 sz. kutatása - A kisebbségi jogok erősítése Európában a csoportos perlés lehetőségével

NKFIH 124806 sz. kutatása - Kollektív eljárások a kisebbségi csoportigények szolgálatában

NKFIH 134962 sz. kutatása - A nemzetiség és etnicitás jogi operacionalizálása

### **Kiemelt publikációk a 2016-2021 közötti időszakból:**

Zoltán Sente and Fruzsina Gárdos-Orosz (eds.), *New Challenges to Constitutional Adjudication in Europe – A Comparative Perspective*, Routledge, New York–London, 2018.

Csongor I. Nagy: The EU Bill of Rights' Diagonal Application to Member States: Comparative Perspectives of Europe's Human Rights Deficit, Eleven Publishing, 2019.

Fruzsina Gárdos-Orosz and Zoltán Szenté (eds.), Populist Challenges to Constitutional Interpretation in Europe and Beyond, Routledge, New York–London, 2021.

András L. Pap: Democratic Decline in Hungary, Law and Society in an Illiberal State, Routledge 2018  
Márton Varju: European Union Human Rights Law, Edward Elgar, 2018.

Zoltán Szenté, Hungary, Wolters Kluwer, The Hague, 2021.

Zoltán Szenté, Die ungarische Verfassung von 1949/1989 und von 2011, In: Péter, Darák; Hanno, Kube; Fruzsina, Gárdos-Orosz; Gábor, Molnár; Ekkehart, Reimer (Hrsg.) Freiheit und Verantwortung: Verfassung und Menschenrechte im Wandel der Zeit in Ungarn und in Deutschland, Universitätsverlag Winter, Heidelberg, 2018.

## **A 2022-2026. évi kutatási stratégiai koncepciók** **Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézet**

### **Kutatási tématerületek:**

1. Kárpát-medencei és nyugat-európai kisebbségi magyar közösségek a XX.-XXI. században
2. A magyarországi és a közép-európai kisebbségek gazdasági, társadalmi, politikai helyzete, etnopolitikai stratégiák, nemzetközi kisebbségvédelem
3. Kisebbségi kompetenciák, társadalmi reziliencia, szolidaritás és integrációs mintázatok

### **1. Kárpát-medencei és nyugat-európai kisebbségi magyar közösségek a XX.-XXI. században**

A kutatási stratégia célcsoportjai: a határon túli magyarok; a nyugati magyarság és az új diaszpóra; a szomszédországi interetnikus régiók lakossága. E kutatások keretében a határon túli magyarság társadalmi jellemzőit és társadalmi helyzetükben beállt változásokat tárjuk fel, és fő cél, hogy e kisebbségeket az adott országok és Köztes-Európa társadalmi rétegződésében is elhelyezzük. Mindennek érdekében a kisebbségi magyar közösségek intézményesülésének és működésének sajátosságait történeti, szociológiai, jogi, politológiai szempontokból elemezzük, a regionális és nemzeti kötődések sajátosságait az otthonosság, közösség, haza, nemzet szempontjából értelmezzük. Ugyanakkor a kisebbségi önkép és helyzettudat alakulásának történeti, társadalmi folyamatait is vizsgáljuk, és vizsgálódásaink a Nyugat-Európában munkát vállaló magyarok közösségi intézményesülésére és a hagyományos diaszpóra szervezetek vizsgálatára is kiterjesztjük. A határon túli magyar közösségek vizsgálata továbbá nem lehetséges a Magyarországgal szomszédos országok etnopolitikáinak története és sajátosságai, illetve a magyarországi kormányzatok magyarságpolitikája és a magyar kisebbségi önszerveződések érdekvédelmének története és sajátosságai feltérképezése nélkül.

A tématerülethez olyan kérdések tartoznak, mint például az, *hogy* mi mozgósítja, kik működtetik a kisebbségi közösségek intézményességét? Mi ennek a szocializációs, szociokulturális háttere? A virtuális közösség, -régió, -nemzet hogyan jelenik meg a közösségi diskurzusokban? Hogyan rétegződtek át a kisebbségi magyar közösségek az utóbbi száz évben különös tekintettel a rendszerváltás utáni változásokra? Mennyiben hatottak erre a nemzetállami doktrínák és a modernizációs folyamatok? Statisztikai, demográfiai, társadalomtörténeti összehasonlító elemzések, régebbi kérdőíves-fókuszcsoportos Kárpát-medencei szintű, összehasonlító történelmi tudat, rétegződés és értékvizsgálatok megisméltése (új módszertanok alkalmazásával). Kik, miért, hogyan lettek nyugat-európai munkavállalók? E csoportok, hogyan rétegződnek, szerveződnek és mennyiben határozza meg őket a magyar kulturális összetartozás? Miként vált, válik diaszpórává és erre miként reagál a befogadó és a kibocsátó ország? Mindezen kérdéseket, felvetéseket intézmény és mozgalom történetek, életrajzok, oral history kutatások valamint fókuszcsoportos és survey kutatások segítségével lehet megválaszolni.

Az alap kutatások monográfiákon, tanulmányokon keresztül ill. statisztikai adatbázisokban, forráskiadványokban, digitális szövegtárakban, online felületeken jutnak el az oktatásba, a közösségi önkép alakítóhoz, a médiához és így a szélesebb nyilvánossághoz. A tervezett nemzetközi publikációkon keresztül pedig a nemzeti/regionális tematikáinkat egy nemzetközi fogalmi-értelmezési keretben (társadalomtörténet, kultúrakutatás, rétegződéskutatás, nacionalizmus tanulmányok stb.) próbáljuk tematizálni.

A kutatási eredmények kutatott közösségek önismeretének a helyzettudatának szakszerű újragondolásában, a pozitív kötődések- és a bizalomépítéshez is elengedhetetlenül fontosak.

A stratégiai koncepcióhoz kapcsolódó kutatások nemzetközileg is relevánsak, több tanulmány neves angol nyelvű lapban és kiadónál is megjelent. E nemzetközi jelenlét jelzi azt is, hogy a TK-n belüli

kisebbségkutatással foglalkozó intézet hazai és közép-európai viszonylatban is vezető piaci szerepet tud betölteni a szakterületen.

**Külső pályázati forrás:**

Székely önkép építés a 19-20. században (NKFIH K128848, 2018-2023),

Az etnikai gazdaság intézményesülésének a kísérletei az erdélyi és a felvidéki magyarok körében (NKFIH 125276, 2017-2022)

**Kiemelt publikációk a 2016-2021 közötti időszakból:**

Bárdi Nándor: Közeli távolság. Magyarország és a határon túli magyarok viszonyairól

In: Kovách, Imre (szerk.) *Integrációs mechanizmusok a magyar társadalomban*

Budapest, Argumentum Kiadó, Társadalomtudományi Kutatóközpont (2020) 432 p. pp. 311–370.

Bárdi, Nándor – Kiss, Tamás: Minority Political Agency in Historical Perspective: Periodization and Key Problems In: Kiss, Tamás; Székely, István; Toro, Tibor; Nándor, Bárdi; Horváth, István (szerk.): Unequal Accommodation of Minority Rights : Hungarians in Transylvania. London: Palgrave, 2018. 37–70.

Fedinec Csilla -- Szakál, Imre -- Csernicskó, István: A magyarországi ruszinok és ukránok

Budapest, Magyarország : Magyar Nemzeti Levéltár (2020) , 274 p.

Filep Tamás Gusztáv: *Ligeti Ernő. Egy urbánus transzszilvanista*. Budapest, Magyarország : MMA Kiadó Nonprofit Kft. (2019) , 216 p.

Kovács Eszter: Direct and indirect political remittances of the transnational engagement of Hungarian kin-minorities and diaspora communities. JOURNAL OF ETHNIC AND MIGRATION STUDIES 46 : 6 pp. 1146-1165. ,(2020)

Papp Z. Attila - Kovács Eszter - Kovács, András: Magyar diaszpóra és az anyaország. Diaszporizáció és diaszpórapolitika. In: Kovách, Imre (szerk.) *Mobilitás és integráció a magyar társadalomban*. Budapest: Argumentum Kiadó, Társadalomtudományi Kutatóközpont (2020) 376 p. pp. 295-324.

Arpad Szokolczai , Agnes Horvath , Attila Z. Papp (ed.) : The Political Anthropology of Ethnic and Religious Minorities, London; New York: Routledge (2018) (ISBN:978-0-8153-8212-6)

Marchut Réka: A Római Katolikus Egyház helyzete Romániában az első világháborút követően. A bukaresti magyar katolikusok. PRO MINORITATE : 2 pp. 51-75. , 25 p. (2020)

Morauszki András: For Whom and for What?: Home-state Support to Minority Organisations in Hungary, Slovakia and Romania. In: Ievgeniia, Diadko; Mariia, Isaienkova (szerk.) *Slavonic and East European Studies : Traditions and Transformations*. Varsó,: IRF Press, (2018) pp. 12-30.

Nagy Pál: Parasztok, cigányok, proletárok: Az alsó kaszt és a cigány etnicitás történeti értelmezéséhez (19-20. század) AETAS 35 : 1 pp. 166-184. 19 p. (2020)

Papp Z. Attila – Zsigmond Csilla – Szerbhorváth György et. al.: *Változó kisebbség. Kárpát-medencei magyar fiatalok. A GeneZys 2015 kutatás eredményei* Budapest, Magyarország. Mathias Corvinus Collegium, Tihanyi Alapítvány, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézet (2017) pp. 193-238.

## **2. A magyarországi és a közép-európai kisebbségek gazdasági, társadalmi, politikai helyzete, etnopolitikai stratégiák, nemzetközi kisebbségvédelem**

A stratégiai tématerület a következő nagy kutatási területeket foglalja magába: 1. A magyarországi nemzeti-etnikai kisebbségek közösségi jellemzőinek és társadalmi helyzetének a feltárása, társadalomtudományi fogalmakkal való meghatározása, e közösségeknek a magyarországi társadalomszerkezetre gyakorolt hatásának vizsgálata, e célokból új módszertanok és értelmezési modellek kidolgozása; 2. A magyarországi nemzeti, etnikai kisebbségek demográfiai, gazdasági, politikai és kulturális helyzete alakulásának történettudományi kutatása; 3. A közösségek, csoportok identitáskonstrukciói (európai, nemzeti, lokális identitások) tartalmi és formai változásainak elemzése; 4. A közép-európai és a magyar zsidóság történeti és judaisztikai (nyelvi, filológiai) kutatása; 5. a kisebbségi közösségek politikai intézményesülése, képvisellete és közéleti részvétele, különös tekintettel a kisebbségi pártokra, a kisebbségi konzultációs mechanizmusokra és a személyi elvű kisebbségi autonómiákra (kisebbségi önkormányzatok, nemzeti tanácsok); 6. A kisebbségvédelem hazai és nemzetközi trendjei.

A fenti kutatási területeken belül a kutatásban részt vevők a 2022–2026 közötti időszakban a következő kutatási kérdésekre fókuszálnak: 1. Hogyan válik egy etnokulturálisan szerveződő csoportból közösség és hogyan intézményesíti önmagát? Erre az alapkérdésre intézménytörténeti és a közösségek működését feltáró kutatások, valamint a különböző csoportokkal (németek, zsidók) kapcsolatos sajátos politikák vizsgálata révén keresünk/adunk választ. Ehhez kapcsolódóan figyelmet fordítunk a magyar kormányok nemzetiségpolitikájának, a kisebbségekkel kapcsolatos államhatalmi eljárási módoknak, a közösségek reakcióinak, valamint az interakciót befolyásoló nemzetközi körülményeknek; 2. Milyen súlypontjait lehet megállapítani Magyarország 20. századi nemzetiségi és nemzetpolitikai törekvéseinek? 3. Hogyan és miért, milyen közösségi törekvések és külső körülmények hatására változtak a kisebbségi közösségek önképei, identitásösszetevői? 4. A nem-területi autonómiák, a nemzetiségi/kisebbségi önkormányzatok milyen mértékben hatékonyak?

A stratégiai kutatási területen belül folyó kutatások alap kutatások, melyek eredményeként számos műfajú (monográfia, tanulmány, kronológia, forráskiadvány, adatbázis, bibliográfia) publikáció fog megjelenni. Valamennyi mű – amint azt az elmúlt évtizedben megjelent munkákra született visszajelzések is megerősítik – használhatósága az oktatásban is kiemelkedő, illetve a szélesebb nagyközönség, s maguk az érintett közösségek tagjai is érdeklődnek irántuk. A kutatási eredmények a közösségek identitásmegőrzésében is jelentős szerepet játszanak.

A különféle, hazai és nemzetközi tudományos és ismeretterjesztő publikációk, előadások mellett a szélesebb, érdeklődő közönség és az érintett kisebbségi közösségek számára, valamint az oktatásban is használható, online, kereshető adatbázisokat hozunk létre a kormányközi kisebbségi vegyes bizottságok munkájáról, a kisebbségi/nemzetiségi önkormányzati választásokról, a közép-európai kisebbségeket érintő jogszabályokról, valamint a kisebbségi közösségek politikatörténetéről. Ezeket a nyilvános adatbázisokat a felsőoktatás szereplői, a média munkatársai, valamint a döntéshozók, a kisebbségi vegyesbizottságok is használhatják.

A tématerület projektjeinek és eredményeinek nemzetközi jelentőségét jelzi, hogy nagy részük kooperációban, külföldi pályázati támogatással valósul meg, és magas ezen kutatási eredmények nemzetközi idézettsége is.

### **Külső pályázati forrás:**

Németek Magyarországon (NKFIH K 116209, 2015-2022),

A magyarországi német szervezetek helyi és regionális szintű aktivitása 1924 és 1945 között (NKFIH K112448),

ENTAN – European Non-Territorial Autonomy Network (COST Action Program CA18114, 2019-2022),  
Zsidó cserkészcsapatok története: identitás és emlékezet (MAZSÖK, 2018-2021),



Holokauszt túlélő gyerekek Magyarországon: gyerekotthonok, iskolák, sorsok (Nácizmus Üldözötteinek Országos Egyesülete, JDC Magyarország, 2018-2021)

**Kiemelt publikációk a 2016-2021 közötti időszakból:**

Bányai Viktória: Shattered Identities: Jewish Children in the Immediate Postwar Period in Hungary. In: Kangisser Cohen, Sharon – Ofer, Dalia, eds., *Starting Anew: The Rehabilitation of Child Survivors of the Holocaust in the Early Post-War Years*. Jerusalem: Yad Vashem, 2019. 171–189.

Dobos Balázs: The Elections to Nonterritorial Autonomies of Central and South Eastern Europe. *NATIONALITIES PAPERS*, 48: Special Issue 2. pp. 289-306., 18 p. (2020). IF: 0,803

Eiler Ferenc: A magyarországi németek elmúlt 100 éve. Nemzetiségpolitika és helyi közösségek. (Szerk. Eiler Ferenc – Tóth Ágnes.) Budapest, Társadalomtudományi Kutatóközpont – Argumentum Kiadó. 2020.

A magyarországi német szervezetek helyi és regionális szintű aktivitása 1924 és 1945 között. Kereshető adatbázis és térképes megjelenítés.

<http://nemetaktivitas1924-1945.tk.mta.hu/>

<https://kisebbssegkutato.tk.hu/adatbazis/nemet-aktivitas-1924-es-1945-kozott>

Fedinec Csilla; Szarka László; Vizi Balázs (szerk.): *Etnikai pártok Kelet-Közép-Európában, 1989-2014*. Budapest, Magyarország: Gondolat Kiadó (2018), 480 p.

Marchut Réka: Assimilation und Dissimilation bei den Ungarndeutschen in der Zwischenkriegszeit (1920-1941). In: Burkhard, Olschowsky – Ingo, Loose (szerk.) *Nationalsozialismus und Regionalbewußtsein im östlichen Europa*. München, De Gruyter Oldenbourg, 2016. 47-62.

Tamás Máté: „Moses Lackenbacher & Compagnie”: Business and Kinship in the Early 19th-Century Habsburg Monarchy. *Pardes: Zeitschrift der Vereinigung für jüdische Studien*, no 26, 2020, 75–88.

Tóth Ágnes: Dokumentumok a magyarországi németek történetéhez 1944-1953./ Quellen zur Geschichte der Deutschen in Ungarn 1944–1953. A dokumentumokat válogatta és a bevezető tanulmányt írta: Tóth Ágnes. Budapest, Argumentum, 2018. 1424.p.

Tóth Ágnes: *Németek Magyarországon 1950–1970*. Budapest, Társadalomtudományi Kutatóközpont – Argumentum kiadó, 2020. 578.p.

Turán Tamás: “As the Christians Go, so Go the Jews”: Hungarian Judaism in Its Denominational Matrix in the Mid-Nineteenth Century. *Dubnow Institute Yearbook 2017*. Göttingen, Vandenhoeck und Ruprecht, 2019, 61–93.

Balázs Vizi; Norbert Tóth; Edgár Dobos (szerk.): *Beyond International Conditionality: Local Variations of Minority Representation in Central and South-Eastern Europe*. Baden-Baden: Nomos (2017), 272 p. ISBN: [9783848730674](https://www.isbn-international.org/number/9783848730674)

### 3. Kisebbségi kompetenciák, társadalmi reziliencia, szolidaritás és integrációs mintázatok

A tématerületen belül elsősorban arra akarnak a kutatások választ adni, hogy milyen sajátos kompetenciákat fejleszt ki a kisebbségi léthelyzet, és ezek tetten érhetőek-e iskolai eredményességük, társadalmi mobilitásuk, vagy a kisebbségi közösségek működése során? Felvetődhet az is, hogyan kapcsolódik össze az etnicitás és gazdaság, milyen szerepe van az etnicitásnak a társadalmi szerkezetben belül? Milyen jellemzői vannak az elsőgenerációs kisebbségi értelmiségieknek? Milyen várt és nem várt hatásai vannak az oktatáspolitikának kisebbségi vonatkozásban? A reziliencia, mint rugalmas alkalmazkodás hogyan nyilvánul meg a olyan világválság esetén, mint a COVID19 járvány? Az ilyen kérdések megválaszolása érdekében rendszerszintet, intézményi és egyéni szintet célzó kvantitatív és kvalitatív vizsgálatok szükségesek. Így hazai és nemzetközi kompetenciamérések, illetve iskolai eredményességet vizsgáló kutatási, illetve népszámlálási adatbázisokat, a nemzetközi értékrendkutatásokat és saját survey kutatásokat lehet használni. Az oktatáspolitikai szerveződését és annak kisebbségi hatásait dokumentum elemzéssel és interjú vizsgálatokkal érdemes feltárni.

A társadalmi reziliencia sajátos formája a COVID19 járvány okozta válsághelyzetben adott válaszok. Ezt vizsgálhatjuk csak az oktatási alrendszeren belül, ám a központi kérdés az, a segítségnyújtásnak, a szolidaritásnak és a jótékony cselekvésnek milyen új formái jelentek meg, és azok milyen kapcsolatokra épülve, milyen intézményekbe ágyazódva szerveződnek? Külön érdekes lehet, milyen társadalmi kategóriák jelennek meg a segítségre méltók között; és ezeket a szolidaritási tevékenységeket a résztvevők hogyan rangsorolják, azon belül pedig milyen helye van az egészségi állapotnak, az életkornak, a szegénység és a gazdasági hátrány által meghatározott társadalmi csoportoknak, továbbá etnikai és migrációból eredő kisebbségeknek. E kérdések azonban nem csak Magyarország esetében relevánsak, hanem máshol is, így kézenfekvő lehet a nemzetközi összehasonlító kutatási lehetőség is. Mindez ugyanakkor feltételezi azt is, hogy körül tudjuk írni a migrációs folyamatokat és a *transznacionalitás mobilitást* is. A vándorlási folyamatok ugyanis ritkán tekinthetők csak egyirányú folyamatoknak, egyre gyakrabban egy oda-vissza mozgásként írhatók le. Kérdés, hogy az ilyen jellegű migrációt hogyan lehetséges transznacionális keretben értelmezni, és van-e összefüggés a társadalmi struktúrában elfoglalt hely és mobilitás felerősödése között?

Külön felmerül az is, hogy mit tudunk mondani a hazai legnagyobb kisebbségi csoport, a romák vonatkozásában a társadalmi integráció rendszerszerű és lokális mintázatairól, illetve időbeli átalakulásáról? Ennek érdekében fontos lenne a társadalmi integráció lokális mintázatait is feltárni, illetve a 2003-as országos survey romavizsgálatot adaptált módon megismételni. A lokális mintázatok feltárása arra irányulna, egy adott településen élő, meghatározott roma közösség évtizedeken keresztül milyen interetnikus kapcsolatokat ápol a környezetével, és hogyan alakult, szerveződött a lokális és tágabban a magyar társadalomba történő integrációs útja, milyen tapasztalatokat halmozott fel, és ezek milyen mértékben hagyományozódnak át a jelenbe.

Az eredmények tudományosan újszerűek lehetnek a téma eddigi, relatív alulkutatottsága miatt, azonban hasznosak lehetnek a kisebbségi élethelyzet megértése szempontjából, mivel információkkal szolgálhat a mindenkori oktatáspolitikai vagy más területen tevékenykedő döntéshozók számára is. Ugyanakkor azt is fontos tudni, hogy a népszámlálás gyakorlatának tervezett átalakulásával (2031-től csak regiszter alapú adatgyűjtés lesz) rendkívül fontos, hogy a már rendelkezésre álló adatforrásokban rejülő lehetőségeket kiaknázzuk, és érveket szolgáltatassunk az etnikai adatgyűjtés megőrzésére. A romákra vonatkozó kutatások megerősítését társadalmi relevanciáján kívül az is indokolja, hogy különféle minisztériumi szervek (BM, EMMI, IM) rendszeresen igényt tartanak naprakész kisebbségi-nemzetiségi adatsorokra és kutatási eredményekre. Az etnicitás és osztályszerkezetet érintő kutatások új perspektívába helyezhetik a hazai legnagyobb nemzetiség és a külföldi magyarokkal kapcsolatos ismereteinket is.

A tématerület eddigi eredményei is már több nemzetközi impakt faktoros és/vagy Q1, Q2-es folyóiratban és neves kiadóknál is megjelentek, amelyek az eredmények hazai hasznosíthatóságán kívül jelzik a nemzetközi tudományos érdeklődést, az ilyen jellegű kapcsolatok erősödését.

#### **Külső pályázati forrás:**

Az iskola nem sziget. Az oktatási és társadalmi reziliencia vizsgálata multietnikus településeken (NKFIH K120400, 2016-2021),

Társadalmi mobilitás és etnicitás: Az iskolai sikeresség útjai, kimenetei és rejtett költségei (NKFIH K125497, 2017-2021),

Az egyházak növekvő szerepvállalása a közoktatásban és az oktatáspolitikában (NKFIH PD 134398, 2020-2023)

#### **Kiemelt publikációk a 2016-2021 közötti időszakból:**

Csata Zsombor: Economy and Ethnicity in Transylvania. In: Kiss, Tamás; Székely, István; Toro, Tibor; Nándor, Bárdi; Horváth, István (szerk.) Unequal Accommodation of Minority Rights : Hungarians in Transylvania. London, Egyesült Királyság / Anglia : Palgrave, (2018)

Durst, Judit: Transzmigránsok vagy vándormunkások? Az alacsony iskolázottságú észak-magyarországi szegények egzisztenciális mobilitása és transznacionalitás korlátai. REGIO 27. 3 pp. 79-114.

Durst, Judit ; Bereményi, Ábel "I felt I arrived home": The Minority trajectory of mobility for first-in-family Hungarian Roma graduates In: Mendes, Maria Manuela; Magano, Olga; Toma, Stefania (szerk.) Social and Economic Vulnerability of Roma People : Key Factors for the Success and Continuity of Schooling Levels. New York (NY), Amerikai Egyesült Államok : Springer (2021)

Feischmidt Margit; Zakariás Ildikó (2019) Politics of Care and Compassion: Civic Help for Refugees and Its Political Implications in Hungary—A Mixed-Methods Approach. In: Feischmidt Margit; Pries Ludger ; Cantat Celine (szerk.) Refugee Protection and Civil Society in Europe. Palgrave Macmillan, pp 59-99.

Kállai, Ernő: A romák társadalmi helyzete és integrációja: Az EFOP-3.5.2-17-2017-00003 projekt keretében az SZTE Szociálpolitika MA szakos hallgatóinak készült kísérleti tananyag. Szegedi Tudományegyetem (2020)

Neumann, Eszter ; Mészáros, György (2019) From Public Education to National Public Upbringing: The Neoconservative Turn of Hungarian Education After 2010 In: Kenneth, Jones; Anna, Traianou - Austerity and the Remaking of European Education London, Egyesült Királyság / Anglia, Bloomsbury Publishing, (2019) pp. 117-146. 30 p.

Eszter Neumann (2017) 'Fast and violent integration': school desegregation in a Hungarian town, Race Ethnicity and Education, 20:5, 579-594, DOI: 10.1080/13613324.2016.1191696

Papp Z Attila (szerk.) Változó kisebbség: Kárpát-medencei magyar fiatalok. A GeneZYs 2015 kutatás eredményei. Budapest: Mathias Corvinus Collegium; Tihanyi Alapítvány; MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézet (2017)

Papp Z., Attila; Neumann, Eszter: Education of Roma and Educational Resilience in Hungary. In: Mendes, Maria Manuela; Magano, Olga; Toma, Stefania (szerk.) Social and Economic Vulnerability of Roma People: Key Factors for the Success and Continuity of Schooling Levels . New York (NY), Amerikai Egyesült Államok : Springer (2021) 253 p. pp. 79-95. , 17 p.

Zakariás, Ildikó: Jótékony nemzet: Szolidaritás és hatalom a kisebbségi magyarok segítésében  
Budapest, Magyarország: Pesti Kalligram (2018)

## **A 2022-2026. évi kutatási stratégiai koncepciók**

### **Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézet**

#### **Kutatási tématerületek:**

1. A demokratikus politikai rendszerek és politikai vezetés új trendjei
2. A versenyképességet szolgáló közpolitikai döntések megalapozása
3. A választói értékek, vélemények és viselkedés változásai

#### **1. A demokratikus politikai rendszerek és politikai vezetés új trendjei**

A demokratikus politikai rendszerek és a politikai vezetés új trendjeivel foglalkozó kutatási irány célja, hogy a demokratikus rezsimek működésére és fejlődésére a bevett megközelítések helyett a régiós kontextushoz illeszkedő, alternatív magyarázatot kínáljon, másrészt az, hogy a politikaelméleti válaszok gyakorlati-politikai relevanciáját erősítse olyan társadalmilag jelentős kérdésekben, mint az algoritmikus döntéshozás kialakulása, a tömeges migráció és a klímaváltozás.

Az első esetben a kortárs demokráciák átalakulásával kapcsolatos vitákban a kutatócsoport saját koncepció kidolgozásával vesz részt a hazai és a nemzetközi diskurzusban, fogalmi keretet és megalapozott szempontokat kínálva a társadalmi viták számára is. Azzal, hogy a kutatások a hangsúlyt a politikai vezetők és a követők közötti kapcsolat megváltozására, valamint ennek rendszeralakító hatására helyezik, realiztikusabb magyarázatot tudnak adni arra, hogy miért és miben térnek el a demokráciák azoktól az elvárásoktól, amelyek a három évtizeddel ezelőtti átalakulásokat kísérték, valamint arra, hogy ebből milyen fejlődési irányok következnek. A plebiszciter vezérdemokráciával kapcsolatos kutatások már rámutattak arra, hogy a demokratikus rezsimek nem egyensúlyi berendezkedések, hanem dinamikus rendszerek, amelyekben az intézmények és a közpolitika felett a konfliktusos politikai szempontok kapnak elsőbbséget.

Másfelől a klímaváltozás, a migráció vagy a mesterséges intelligencia korábban nem ismert mértékben formálják a politikai konfliktusokat, az ezekre vonatkozó normák kialakításában pedig a politikai filozófiának meghatározó szerepe van. A politikai filozófiai kutatások e témákon keresztül közvetlenül befolyásolhatnak szabályozási kérdéseket is, és hozzájárulhatnak nemzetállami, régiós és uniós szintű stratégiák kialakításához. A politikai realizmussal foglalkozó kapcsolódó kutatások azonban rámutattak arra, hogy az alkalmazott politikai filozófia félreismeri a politika szféráját, amelyre pedig hatást kíván gyakorolni. A politikai realizmus növekvő szerepe a politikaelméletben és a politikai szereplők diskurzusában jelzi, hogy a politikáról való gondolkodásban olyan új szakasz nyílt, amelyben a korábban domináns etikai megközelítés már nem képes sem magyarázatot, sem iránymutatást adni arról, hogy a politikai cselekvőket miként is kellene megítélni. A kutatócsoport célja, hogy a szakirodalomban ez a jelenleg elválasztottan kezelt megközelítést összekapcsolva ne csak arra tegyen javaslatot, hogy egyes, társadalmilag fontos témában milyen normatív szabályok vonatkozzanak a politikai cselekvésre, de azt is feltárja, hogy az elmélet miként válhat a gyakorlatban is relevánssá.

A stratégiai koncepció mindkét pillére rendelkezik tehát gyakorlati implikációkkal, amelyek fontos, aktuális társadalmi kérdések megválaszolásához járulhatnak hozzá. Mindkét pillér fontos eredményekkel járult hozzá már eddig is a nemzetközi tudományhoz, sőt, több témában (pl. a vezetéskutatásban) a nemzetközi szakirodalom vezető magjához. Mindezen szempontok a jövőben is érvényesülni fognak.

#### **Külső pályázati forrás:**

Kapcsolódó nemzetközi pályázati tervek: ERC CoG 2022, Horizon EU "Culture, creativity and inclusive society", ezen belül pedig "The future of liberal democracy in Europe" (Horizon-CL2-2021-Democracy-01-01) vagy a 2022-es "Representative democracy in flux" (Horizon-CL2-2022-Democracy-01-08).

A stratégiai kutatási koncepció megvalósításához már rendelkezésre álló külső források:

A weberi vezetők visszatérése: a plebiszciter vezérdemokrácia - NKFIH K\_128139 (2018-2022);  
Populista vezetők a követőik szemében - NKFIH PD\_134685 (2020-2023)

### **Kiemelt publikációk a 2016-2021 közötti időszakból:**

Balázs Zoltán (2016): *The Principle of the Separation of Powers. A Defense*. Lanham; New York; London: Rowman and Littlefield.

Dobos Gábor; Várnagy Réka (2017): 'Hungary: Are Neglected Regional Elections Second-Order Elections?'. In: Arjan H Schakel (szerk.): *Regional and National Elections in Eastern Europe: Territoriality of the Vote in Ten Countries*. London: Palgrave Macmillan, pp. 105-128.

Körösényi András; Illés Gábor; Gyulai Attila (2020): *The Orbán Regime: Plebiscitary Leader Democracy in the Making*. London: Routledge.

Körösényi András; Illés Gábor; Metz Rudolf (2016): 'Contingency and Political Action: The Role of Leadership in Endogenously Created Crises'. *Politics and Governance* 4:(2) pp. 91-103. [Impakt faktor: 0,740; Q2]

Körösényi András; Metz Rudolf; Illés Gábor (2018): 'Broadening the limits of reconstructive leadership: Constructivist aspects of Viktor Orbán's regime-building politics'. *The British Journal of Politics & International Relations* 20:(4) pp. 790-808. [Impakt faktor: 1,423]

Körösényi András; Patkós Veronika (2017): 'Variations for Inspirational Leadership: The Incumbency of Berlusconi and Orbán'. *Parliamentary Affairs* 70:(3) pp. 611-632. [Impakt faktor: 1,420; Q1]

Pócza Kálmán; Dobos Gábor; Gyulai Attila (2017): 'How to Measure the Strength of Judicial Decisions: A Methodological Framework'. *German Law Journal* 18:(6) pp. 1557-1586.

Pócza, Kálmán (szerk.) (2018): *Constitutional Politics and the Judiciary: Decision-making in Central and Eastern Europe* London. New York: Routledge.

Szűcs Zoltán Gábor (2020): 'Aristotle's realist regime theory'. *European Journal of Political Theory* 19:(2) pp. 228-249. [Q1]

Szűcs, Zoltán Gábor (2020): 'Political Obligations in Illiberal Regimes'. *Res Publica* Vol. 26. pp. 541-558. [Q1]

## **2. A versenyképességet szolgáló közpolitikai döntések megalapozása**

A közpolitikai döntésekkel kapcsolatos kutatási irány alapvető célja, hogy feltárja a hazai közpolitikai folyamat sajátosságait, és egyrészt az elemzést lehetővé tevő adatokat állítson elő, másrészt új értelmezi kereteket, modelleket alkosson, amelyek a standard amerikai közpolitikai modellekhez képest realisztikusabb képet adnak a hazai folyamatokról. Mindezen kutatások nem csupán a szakmai-tudományos közösség érdeklődésére tarthatnak számot, hanem aktuális, a közpolitikai döntéshozókat és a társadalmat közvetlenül érintő témákat fednek le. A stratégiai koncepcióhoz tartozó kutatások mindegyike az ország gazdasági versenyképességét közvetve vagy közvetlenül befolyásoló tényezőket vizsgál. Ilyen például az iparpolitikai intézkedések és a magas hozzáadott értékű tevékenységek közötti összefüggések feltárása, mely kutatás eredményei közvetlenül hasznosíthatók a gazdasági feljebb lépés és a közepes jövedelmi csapdahelyzet elkerülése érdekében. Hasonlóképpen, a családpolitikai rezsimek és a gyermekszegénység közötti összefüggések feltárása egyes családvédelmi intézkedések megalapozáshoz nyújthatnak tudományosan igazolt háttérrel.

Az európai integráció hazai közpolitikára való hatásának vizsgálata, valamint a jogalkotás minőségének empirikus vizsgálata a hatékonyabb, versenyképesebb közpolitikai intézményrendszert megalapozó legalapvetőbb tényezőket tárja fel. Modern társadalomtudományi adatelemzési módszerek alkalmazásával zajlik továbbá a digitalizációnak, az automatizációnak és a mesterséges

intelligenciának egyes közpolitikákra (például a monetáris politikára, foglalkoztatáspolitikára és fejlesztéspolitikára) gyakorolt hatásának vizsgálata. Utóbbi jelenségek közpolitikai vonatkozásainak és összefüggéseinek megismerése a gazdasági versenyképességet a közeljövőben leginkább meghatározó folyamatok feltárását és megértését mozdítják elő.

Az empirikus közpolitikai kutatások (*policy studies*) a hazai társadalomtudományban viszonylag elhanyagolt területnek számít. A Politikatudományi Intézet 2010-ben alapított Kormányzás és közpolitika osztálya a nemzetközi és hazai publikációk fényében a terület meghatározó műhelye, amely a kutatásaihoz új, és más kutatók által is szabadon felhasználható adatbázisokat épített. Ehhez kapcsolódóan az empirikus kutatásaink egyik fő erőssége a számítógépes társadalomtudományi módszerek alkalmazása és továbbfejlesztése. Ebben a világszerte egyre népszerűbb és egyre elterjedtebb módszertanban nemzetközi szinten mostanra vezető szerepet töltünk be a poltextLAB kutatócsoport révén ([poltextlab.com](http://poltextlab.com)), melynek további erősítésére törekszünk olyan európai uniós (H2020) kutatási infrastruktúrákhoz való kapcsolódással, mint a CLARIN és az OPTED. Nemzetközileg a közép-európai térség közpolitikai vizsgálata szintén kiemelkedik egyfelől olyan globális összehasonlító adatbázisokban való részvétellel, mint a Comparative Agendas Project ([cap.tk.hu](http://cap.tk.hu)), másfelől a térségről felhalmozott egyedi ismeretek révén, amely vezető nemzetközi tudományos folyóiratokban rendszeres megjelenést tesz lehetővé. Mindezen eredmények nem csupán hazai, hanem régiós vezető szerepet jelentenek ezen a területen.

### **Külső pályázati forrás:**

A kutatási irány kapcsán idén ERC StG illetve Lendület pályázatot adtunk be, valamint számos H2020 konzorciumi együttműködést szervezünk.

A stratégiai kutatási koncepció megvalósításához már rendelkezésre álló külső források:

H2020 RAI\_822590 (2018-2022): Democratic Efficacy and the Varieties of Populism in Europe (DEMOS);

H2020 RAI\_951832 (2020-2023): Observatory for Political Texts in European Democracies (OPTED);

CLARIN-H2020 (2020-2022): ParlaMint: Towards Comparable Parliamentary Corpora;

Az Európai Unió közpolitikai hatásának percepciói - NKFIH K\_135347 (2020-2024);

Transznacionális iparpolitika az EU perifériáin: állami támogatások és uniós források felhasználása NKFIH FK\_135342 (2020-2024)

### **Kiemelt publikációk a 2016-2021 közötti időszakból:**

Bartha Attila; Boda Zsolt; Szikra Dorottya (2020): 'When Populist Leaders Govern: Conceptualising Populism in Policy Making'. *Politics and Governance* 8:(3) pp. 71-81. [Impakt faktor: 1,600]

Bíró-Nagy András (2019): 'The Career Paths of Central European MEPs: Political Experience and Career Ambitions in the European Parliament'. *Romanian Journal of Political Science* 19:(1) pp. 88-114. [Impakt faktor: 0,382]

Boda Zsolt; Medve-Bálint Gergő (2017): 'How Perceptions and Personal Contact Matter: The Individual-Level Determinants of Trust in Police in Hungary'. *Policing and Society* 27:(7) pp. 732-749. [Impakt faktor: 1,511]

Hermann Zoltán; Kopasz Marianna (2019): 'Educational Policies and the Gender Gap in Test Scores: A Cross-Country Analysis'. *Research Papers in Education* (on-line first) DOI: 10.1080/02671522.2019.1678065.

Jakab András; Sebők Miklós (szerk.) (2020): *Empirikus jogi kutatások*, Budapest: Osiris.

Medve-Bálint Gergő (2018): 'The Cohesion Policy on the EU's Eastern and Southern Periphery: Misallocated Funds?' *Studies in Comparative International Development* 53:(2) pp. 218-238. [Impakt faktor: 1,000]

Medve-Bálint Gergő; Šćepanović, Vera (2020): 'EU Funds, State Capacity and the Development of Transnational Industrial Policies in Europe's Eastern Periphery'. *Review of International Political Economy* 27:(5) pp. 1063-1082. [Impakt faktor: 2,800]

Sebők Miklós; Gajduschek György; Molnár Csaba (szerk.) (2020): *A magyar jogalkotás minősége: elmélet, mérés, eredmények*. Budapest: Gondolat.

Sebők Miklós; Horváth Attila; M. Balázs Ágnes (2019): 'Electoral Reforms, Entry Barriers and the Structure of Political Markets: A Comparative Analysis'. *European Journal of Political Research* 58:(2) pp. 741-768. [Impakt faktor: 3,567]

Sebők Miklós; Kacsuk Zoltán (2020): 'The Multiclass Classification of Newspaper Articles with Machine Learning: The Hybrid Binary Snowball Approach'. *Political Analysis* (on-line first) DOI: 10.1017/pan.2020.27. [Impakt faktor: 4,232]

### 3. A választói értékek, vélemények és viselkedés változásai

A kutatás célja a politikai viselkedés legújabb mintáinak leírása, elemzése, oksági összefüggéseinek feltárása és nemzetközi kontextusba helyezése. Az állampolgárok és a politikai szereplők viselkedéséről szóló tudás egyrészt a nemzeti önismeret okán fontos. Másrészt pedig azért szükséges, hogy a politikai közösség állapotához, értékeihez, viselkedési mintázataihoz illeszkedő közpolitikai döntések szülessenek, illetve azok hatásáról, kontextusáról megfelelő képet kapjunk. A stratégiai koncepció keretében a vizsgálat tehát a politika három szereplőjére fókuszál, azaz az állampolgárok, a politikusok és a média köréből származó adatokkal méri az intézményeken túli politika és politizálás jellegzetességeit. A politikatudomány keretein belül kvalitatív és kvantitatív, longitudinális, történeti, összehasonlító, normatív és leíró elemzések segítségével nemzetközileg összehasonlító módon elemezzük a politikai viselkedés tényezőit. A kutatás egyik iránya a politikai és közéleti preferenciák alakulását, a választói magatartást, a társadalmi attitűdök, illetve a politikai cselekvéseket befolyásoló értékek változását tárja fel. Olyan problémák elemzése történik, mint a politikai polarizáció, politikai képviselettel való elégedettség, válságok és politikai szocializáció, politikai mentalitás és tapasztalattörténeti korszakok, új identitások és a politikai aktivizmus.

Kiemelt figyelmet kap a European Social Survey (ESS; [www.europeansocialsurvey.org](http://www.europeansocialsurvey.org)) adatainak feldolgozása és általában az ESS magyar részében való részvétel ([www.esshu.hu](http://www.esshu.hu)). A kutatás második iránya a politikai nyilvánosság alakulását veszi górcső alá. A politikai élet leggyorsabban változó szektora a politikai interakcióké, ahol a kampányok és politikai viták, illetve a legújabb platformok jellegzetességeinek vizsgálata a legfontosabb feladat. A hálózatos, virális, multimodális és sokplatformos politikai kommunikáció elemzésével feltárhatók olyan hazai és nemzetközi érdeklődésre számot tartó témák, mint például a politikai hatékonyságérzet, lokális identitások, véleménybuborékok, algoritmizálás, nosztalgia, modortalanság és traumapolitizálás. A Covid-19 és a poszt-pandémiás időszak legfontosabb aspektusai a generációképződés, az érzelemkifejezések, a politikai egyenlőtlenségek és a demokratikus innovációk szempontjából kerülnek bemutatásra.

Munkánkat a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alap, Nemzetközi Visegrád Alap, COST Action, illetve az Új Nemzeti Kiválóság Program, az MTA Fialat kutatói, az MTA-SYLFF és az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíja támogatja, támogatta. A kutatás eredményeit nemzetközi adatbázisok is hasznosítják (például a Varieties of Democracies, Comparative Candidate Survey). Jelen vagyunk a szakma legrangosabb nemzetközi konferenciáin (ECPR, IPSA, ICA, ESA) és magasan jegyzet folyóiratokban publikálunk (Parliamentary Affairs; International Journal of Press/Politics; Journal of Information Technology & Politics; Media, Crime, Culture; International Journal of Communication; Social Media + Society; Problems of Post-Communism; East European Politics and Society). Munkatársaink részt vesznek az Political Research Exchange, illetve az Intersections. East European Journal of Society and Politics. című folyóirat szerkesztőségében. Kutatásainkról az érdeklődők a PTIblogon, illetve kutatócsoporti Facebook oldalon olvashatnak.

**Külső pályázati forrás:**



A Politikai viselkedés-kutatások interdiszciplináris jellegéből kifolyólag a tervek között van a Horizon Europe, ERA-NET és egyéb nemzetközi (International Visegrad Fund, Volkswagen Fund) programokban való részvétel.

A stratégiai kutatási koncepció megvalósításához már rendelkezésre álló külső források:

Politikai kommunikáció az expresszivitás korában NKFIH FK\_131990 (2019-2023);  
Választási szabályok, képviselői szerepek és a képviseleti demokráciával való elégedettség - NKFIH FK\_131569 (2019-2023);  
A kockázat-részvétel paradoxon: A tüntetési részvételt és a részvétel észlelt kockázatait összekapcsoló mikro mechanizmusok - NKFIH FK\_135274 (2020-2024);  
Hálózatos lokalitás: A közösségi média - NKFIH FK\_135189 (2020-2024);  
Demokratikus innovációk és a magyar pártok NKFIH PD\_131408 (2019-2022);  
Bolyai János Kutatási Ösztöndíj;

#### **Kiemelt publikációk a 2016-2021 közötti időszakból:**

Bene Márton (2016): 'Go viral on the Facebook! Interactions between candidates and followers on Facebook during the Hungarian general election campaign of 2014'. *Information, Communication & Society* (on-line first) DOI: 10.1080/1369118X.2016.1198411. [Impakt faktor: 2,109]

Bene Márton (2017): 'Sharing Is Caring! Investigating Viral Posts on Politicians' Facebook Pages During the 2014 General Election Campaign in Hungary'. *Journal of Information Technology & Politics* 14:(4) pp. 387-402. [Impakt faktor: 2,042]

Kovács Tamás; Oross Dániel; Szabó Andrea; Biard, Benjamin (szerk.) (2018): *Les valeurs démocratiques et les attitudes des étudiants universitaires hongrois vis-à-vis de la citoyenneté active*. Brussels, Belgium: Academia-L'Harmattan.

Matuszewski, Paweł; Szabó Gabriella (2019): 'Are Echo Chambers Based on Partisanship? Twitter and Political Polarity in Poland and Hungary'. *Social Media + Society*, 5:(2) [Impakt faktor: 2,807]

Mikecz Dániel (2020): 'Claims-making and Morality: The Case of Hungarian Solidarity Movements' *Politologický časopis - Czech Journal of Political Science* 27:(2) pp. 140-57.

Papp Zsófia (2018): 'Do Personalised Campaigns Hint at Legislator Activities? The (Lacking) Relationship Between Campaigns and Legislator Behaviour in Hungary'. *Parliamentary Affairs* , 71:(4) pp. 908-929. [Impakt faktor: 1,163]

Papp Zsófia; Patkós Veronika (2019): 'The Macro-Level Driving Factors of Negative Campaigning in Europe'. *The International Journal of Press/Politics*. 24:(1) pp. 27-48. [Impakt faktor: 2,612]

Susánszky Pál; Unger Anna; Kopper Ákos (2020) 'Hungary's Over-Powerful Government Party and the Desperate Opposition'. *European Review* 28:(5) pp. 761-777.

Szabó Gabriella; Norocel, Ov Cristian; Bene Márton (2019): 'Media Visibility and Inclusion of Radical Right Populism in Hungary and Romania'. *Problems of Post-Communism* 66:(1) pp. 33-46. [Impakt faktor: 1,379]

Valuch Tibor (2019): *Die ungarische Gesellschaft im Wandel. Soziale Veränderungen in Ungarn 1989–2019*. Regensburg: Verlag Friedrich Pustet.

## A 2022-2026. évi kutatási stratégiai koncepciók

### Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet

#### Kutatási tématerületek:

1. Társadalmi alkalmazkodóképesség és innováció: integráció, mobilitás, fenntarthatóság
2. Társadalmi hálózatok: családok, emberi és szervezeti kapcsolatok
3. Az éghajlatváltozás társadalmi hatásai – fogyasztás, energia, egészség, fenntarthatóság és város-vidék különbségek

#### 1. Társadalmi alkalmazkodóképesség és innováció: integráció, mobilitás, fenntarthatóság

A stratégiai témajavaslat célja, hogy a társadalmi egyenlőtlenségek, reziliencia, alkalmazkodóképesség TK Szociológiai Intézetben évtizedek óta kiemelkedő hazai eredményekkel és erős nemzetközi jelenléttel folytatott kutatásainak az eredményeire építve új kutatási témák, területek vizsgálatával elemezze a társadalom alkalmazkodóképességének tényezőit. A társadalmi reziliencia, a társadalom azon reaktív, válaszadási képességéről szóló új tudás előállítása, amely azt feltételezi, hogy a társadalom válasz- és megújulásképessége erős összefüggésben van az adott társadalom integráltságának és egyenlőtlenségeinek a mértékével és minőségével. A témakör kiterjed az előbbieket mellett a társadalmi, a politikai, a közigazgatási, gazdasági és a civil intézmények integráló szerepére, reakció- és versenyképességére, az egyének, csoportok integráltságára, a társadalom egyenlőtlenségi rendszerében elfoglalt helyére, illetve mobilitási esélyeire, a politikai integrációra, amelyek elsődleges hatással vannak a gazdasági hatékonyságra és a fejlesztési eredményekre.

A TK Szociológiai Intézet stratégiai témajavaslat **kutatási előzménye** az MTA Kiválósági Együttműködési Program keretében támogatott „Mobilitás Kutatási Centrum” (KEP) projekt (<https://tk.hu/mobilitas>), és egy azt megelőző, sikeresen lezárt nagyszámú OTKA kutatás. A kutatás 128 millió forintos támogatási kerettel valósult meg négy intézmény együttműködésével: a Társadalomtudományi Kutatóközpont konzorciumvezető, a Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, a Debreceni Egyetem, Bölcsészettudományi kar, Politikatudományi és Szociológiai Intézet és az ELTE Társadalomtudományi Kar Szociális Munka Tanszék részvételével.

A társadalomtudomány tématerület reprezentánsaként a TK KEP projektje V4 szintű és tágabb **nemzetközi érdeklődésre** is számot tarthat, amit a [2020. novemberében a mobilitás, társadalmi egyenlőtlenségek szerteágazó témakörében megtartott nemzetközi konferenciája](#) is bizonyít. A **projektalapú gazdaság** elemzésének **TK SZI-ben kidolgozott nemzetközileg ismert és elfogadott fogalmi és módszerei valamint a KEP projekt eredményei** olyan – regionális léptékben is – értékes **eredeti módszertanok** (pl. számszerűsíthető integrációs modellek) alkalmazására adnak lehetőséget, amelyek az újonnan feltárt **társadalompolitikai mechanizmusok (projektalapú redisztribúció) hatásrendszerének felméréseivel, a helyi fejlesztés legfontosabb szereplőinek (lokálisan integráltak) azonosításával jól hasznosíthatók a fejlesztéspolitikai tervezésben érintett szakpolitikák** számára, különös tekintettel a következő EU-s tervezési pénzügyi ciklusra való felkészülésre.

A KEP projekt eredményei között szerepel a **munkalapú társadalom** jegyében kidolgozott kormányzati **humán erőforrás-fejlesztési stratégiák** és akciótervek hatékonyságának előnyöket és hátrányokat is kimutató elemzése is. Az **integrációs modell és mérőrendszer a települési és munkahelyi közösségekre** is alkalmazható kiváló elemzési keretet és eszközöket kínál a **jóléti redisztribúció hatásainak** a kimutatására a társadalmi integrációra és dezintegrációra és a **társadalom verseny- és alkalmazkodóképesség egyenlőtlen elosztásából** következő működészavaraira. Ezek az eszközök jól alkalmazhatóak konkrét fejlesztéspolitikai programok (pl. a Magyar Falu Program, Modern Városok Program) értékelésében, hatáselemzésében is.

A társadalmi egyenlőtlenségek és alkalmazkodóképesség tématerület **három fő tágabb kutatási téma** köré rendezve vizsgálja a társadalmi reziliencia kérdéseit.

A **társadalmi-területi egyenlőtlenség, integráció, mobilitás** témán belül nemzetközi kontextusba ágyazva vizsgáljuk a mai magyar társadalom jövedelmi, térbeli és értékrendbeli rétegződésének trendjeit, a társadalmi, munkaerőpiaci, iskolai, területi egyenlőtlenségek, illetve a mobilitás tendenciáit, és mindezek társadalmi és politikai integrációval való összefüggéseit. A kutatások az előbbiekkal összefüggésben elemzik az intézmények, a szabályozók, a területi különbségek, az anyagi és kulturális fogyasztás, a munkaerőpiac, valamint az egészségi állapot hatásait a magyar társadalom szerkezetére, működésére. A társadalom integrációs, illetve dezintegrációs folyamatainak ismerete közvetlenül járul hozzá a **humánerőforrással, gazdaságfejlesztéssel, a terület-, város- és vidékfejlesztéssel kapcsolatos szakpolitikák megalapozásához.**

Az **innováció és társadalom kutatásai kapcsolódnak** a kutatóközpont új kutatási centrumához az **Innováció és Társadalom Kutatási Centrumhoz**, melynek elsődleges feladata, hogy összefogja az intézményben egymástól elkülönülten zajló innovációval foglalkozó kutatásokat, azok között szinergiákat teremtve a legfontosabb hazai társadalomtudományos platformjává váljon az innovációs kutatásoknak és középtávon nemzetközileg is jegyzett műhely legyen. Az innovációt tág megközelítésben értelmezzük, ami azt jelenti, hogy egyaránt foglalkozunk **a vállalatok szintjén megvalósuló technológiai és nem-technológiai innovációkkal, a magyar innovációs rendszer és ökoszisztéma** innovációs teljesítményének értékelésével, a technológiai változások társadalmi előfeltételeivel és hatásaival, valamint a létező társadalmi szükségleteket újszerű módon kielégítő gazdasági és társadalmi innovációkkal, mint például **az automatizálás feltételei és hatásai, a platformalapú gazdaság.**

Végül a stratégiai irányhoz kapcsolódik még az **ökológiai-társadalmi fenntarthatóság** témája is, ezt azonban növekvő jelentősége okán külön koncepcióban fogalmazzuk meg (lásd alább).

**A tématerület szorosan kapcsolódik a TK Módszertani Képzési Központjához is (MOKK).** A MOKK feladata a TK által szervezett képzések kezdeményezése és koordinálása. Célja, hogy a kutatóközpont kutatói és a hazai tudományos közösség, valamint az érdeklődő külföldi kutatók számára releváns, új kutatási módszerek megismerését és elsajátítását lehetővé tevő képzéseket szervezzen. A stratégiai témajavaslat kutatásai csatlakoznak az Európai Open Data, European Open Science Cloud és Research Data Alliance szervezetekhez. A tématerület közvetlenül kapcsolódik az Európa 2020 stratégia „Inkluzív növekedés” céljához mind a területi kiegyenlítéshez, mind a társadalmi befogadáshoz, valamint az EU digitális menetrendjének mindkét célterület szempontjából fontos megvalósulásához. A „lab-to-fab-to-app” irányelvek és folyamatok tekintetében a változtatásra képes emberi erőforrásba való befektetés célkitűzéseit követik, a már meglévő kutatási infrastruktúrára építve új módon közelítik meg és vizsgálják a társadalom- és fejlesztéspolitikai szempontból kiemelten fontos kérdéseket. A stratégiai témajavaslat ezen túlmenően alapvetően illeszkedik a lab-to-fab-to-app megközelítéshez, mivel küldetésorientált, multidiszciplináris megközelítést alkalmaz globális társadalmi kihívások megértésére.

#### **Külső pályázati forrás:**

Törésvonalak a magyar társadalom szerkezetében: a fogyasztás, az intézmények és a területi különbségek hatásai (NKFIH K 128965, 2018-2021)

Alkalmazkodóképesség és helyi identitás vidéken NKFIH K135 676, (2020-2023)

Ruralization EU H2020 (2019-2023)

Cirkuláció és disszenzus a magyar kulturális elitben NKFIH 124042 (2018-2021)

Az osztály változó jelentősége összehasonlító perspektívában NKFIH131 997 (2019-2022)

az MTA Kiválósági Együttműködési Program keretében támogatott „Mobilitás Kutatási Centrum” (KEP) (2018-2021)

**Kiemelt publikációk a 2016-2021 közötti időszakból:**

Kovách Imre (szerk.) (2020) *Integrációs mechanizmusok a magyar társadalomban*, Budapest: Argumentum. Társadalomtudományi Kutatóközpont

Kovách Imre (szerk.) (2020) *Mobilitás és integráció a magyar társadalomban*, Budapest: Argumentum. Társadalomtudományi Kutatóközpont

Alex, Franklin – Kovách, Imre – Csurgó, Bernadett (2017) Governing Social Innovation: Exploring the Role of 'Discretionary Practice' in the Negotiation of Shared Spaces of Community Food Growing. *Sociologia Ruralis* (57:4) 439-458. IF: 2.540, Q1

Csurgó, Bernadett – Kovách, Imre – Megyesi, Boldizsár (2018) After a long March: the results of two decades of rural restructuring in Hungary. *Eastern European Countryside* (24:1) 81-109. IF: 0,24, Q3

Csurgó, Bernadett – Kristóf, Luca (2018) Narrative Identities and the Egalitarian Norm Among Hungarian Elite Couples. *Journal of Family Issues* (39:7) 2107-2130. IF: 1.249, Q1

Kristóf, Luca – Kisfalusi Dorottya – Vit Eszter (2021) Political homophily in cultural reputational networks. *Poetics Paper*: 10.1016/j.poetic.2021.101538 IF: 1.264, Q1

Czibere, Ibolya – Kovách Imre – Megyesi, Gergely Boldizsár (2020) Environmental Citizenship and Energy Efficiency in Four European Countries (Italy, The Netherlands, Switzerland and Hungary). *Sustainability*, 12(3), 1154. <https://doi.org/10.3390/su12031154> IF: 2.576, Q2

Makó, Csaba – Illéssy, Miklós – Saeed, Nosratabadi (2020) Emerging Platform Work in Europe: Hungary in Cross-country Comparison. *European Journal of Workplace Innovation* (5:2) 147-172.

Gerő, Márton – Hajdu, Gábor (2018) The Size and Heterogeneity of Egocentric Networks and Social Integration in Hungary. *East European Politics and Societies* (32:4) 845-865. IF. 0.543, Q2

Győri, Ágnes – Czako, Agnes – Horzsa Gergely (2019) Innovation, Financial Culture, and the Social-Economic Environment of SMEs in Hungary. *East European Politics and Societies* (33:4) 976-1004. IF. 0.543, Q2

## 2. Társadalmi hálózatok: családok, emberi és szervezeti kapcsolatok

A társadalmi hálózatok vizsgálata a társadalmi és gazdasági élet kapcsolathálózatait kvantitatív és kvalitatív módszerekkel vizsgálja. **Cél, hogy a kapcsolatokat** – legyenek azok akár emberek, akár szervezetek közöttiek – **potenciális erőforrásként azonosítva feltárják és értelmezzék azok természetét, modellszerűen leírható törvényszerűségeit és a rájuk ható külső környezet hatásmechanizmusait.** Ugyanakkor a feltárt kapcsolathálózati mintázatok következményei is vizsgálándóak, például a testi-lelki egészségre, vagy éppen a szervezetek működésére vonatkozóan. A fenti kutatások eredményei különösen jól hasznosíthatók az oktatásban és a szakpolitikai beavatkozások tervezésénél, hatékonyan alapozhatják konkrét beavatkozások tervezését és policy-ajánlásokat. Az eredményeikre alapozott intézkedések a társadalom tagjainak jóllétét érdemben növelhetik, ami nemcsak a szubjektív jóllét-mutatókban, hanem konkrét egészség-nyereségben is megjelenik, ugyanis a jó minőségű, támogató emberi kapcsolatok a hosszú, boldog, egészségben eltöltött élet alaptényezői.

**A közeli emberi kapcsolatrendszerek közül kitüntetett szerep jut a családok vizsgálatának.** A család mind az egyének jóléte, mind a társadalmi integráció szempontjából alapvető fontosságú intézmény. Ennek ellenére nem tudunk eleget a családok stabilitását meghatározó társadalmi és egyéni tényezőkről, különös tekintettel arra, hogy az elmúlt évtizedekben egész Európában jelentősen megváltoztak a családok. A családformálódásban gyengült a házasság szerepe, gyakoribbá váltak az élettársi kapcsolatok. A partnerkapcsolatok a korábbinál bomlékonyabbak lettek, emellett nehezebben is jönnek létre. A párkapcsolatokból kevesebb gyerek születik, akiknek egyre nagyobb hányada nő fel egyszülős, illetve mozaikcsaládokban. A fiatalok életútjában egyre későbbre tolódik a párkapcsolati elköteleződés és a családalapítás, a gyerekvállalás időleges halasztásának egyre gyakoribb következménye a szándékos vagy nem szándékos gyermektelenség. A kutatások a családi kapcsolatok erősségében, bizalmi jellegében is negatív tendenciákat mutatnak. A közeli kapcsolatok konfliktusos jellege, az ezeken a kapcsolatokon keresztül elérhető társas támogatás korlátozott volta vagy akár hiánya pedig az egyén szubjektív jóllétét és így közvetve egészségi állapotát is kedvezőtlenül befolyásolják.

A családokra vonatkozó kutatások fő kérdései a következők: Milyenek lehetnek a családok a jövőben? Milyen erőforrásokra támaszkodhatnak az új helyzetben? Az állami ellátások mellett mely tényezők ösztönözhetik a családokat (további) gyermekek vállalására? Melyek azok a baráti és kapcsolati minták, pozitív példák és segítségerek, amelyek támogatják a családok működését és a gyerekvállalást? Melyek a generációk közötti (anyagi és nem anyagi) transzferek mintái és hogyan lehet bevonni a nagyszülőket a családok mindennapi életébe?

A TK kutatói változatos kvalitatív és kvantitatív módszerekkel, technikákkal elemzik a kapcsolatrendszerüket, tárják fel a családok fejlődésének és fennmaradásának lehetséges útjait.

A Család és Társas Kapcsolatok Kutatási Osztály egy Magyarországon nagy hagyományokkal rendelkező témakörben folytat a nemzetközi tudományos közösség által is elismert feltáró kutatásokat, melyekből közvetlen társadalmpolitikai jelentőségű eredmények is születnek. Ezen kutatások nemzetközi beágyazottságát szemlélteti például a "Családformák és családpolitikák Európában" (Families and Societies) EU projekt, a European Social Survey, valamint a kutatók azon nemzetközi publikációi, amelyek a témák Magyarországon egyedülálló módon kutatott kérdéseit és eredményeit tartalmazzák. A kutatók emellett törekszenek a társadalmilag releváns kérdések kutatására annak érdekében, hogy azokra gyakorlati válaszok születhessenek. A legújabb ilyen kérdések közé tartozik a COVID-19 járvány és az ehhez kapcsolódó járványkezelés társas és családi kapcsolatokra gyakorolt hatásainak vizsgálata. Ennek megfelelően az eddig is kutatott és **a jövőben kutandó témák:**

- **A kapcsolatok minősége és erőssége; közeli kapcsolatok, mikro-kapcsolathálók szerkezete, a rokon – nem-rokon kapcsolatok dinamikája;**
- **a családi mintázatok alakulása, párválasztás, gyerekvállalás, terhesség, vetélés, gyermektelenség, örökbefogadás, kapcsolattartás a válás után;**
- **az apaság;**
- **a családi életet segítő szolgáltatások feltérképezése, elérhetőségének vizsgálata;**
- **a COVID-19 járvány családokra gyakorolt társadalmi hatásainak vizsgálata.**

### Külső pályázati forrás:

Kapcsolati tőke a háztartáson belül NKFIH K131947 (2019-2021)

Az abortuszszabályozás szigorításának hatása az újszülöttek egészségére, valamint a gyerekek és a szülők gazdasági, társadalmi jellemzőire NKFIH FK 124384 (2017-2021)

A fertilitással kapcsolatos ismeretek és az ismeretátadás hatékonysága NKFI PD 123789 (2017-2021)

Társadalmi környezet, társadalmi egyenlőtlenségek és szubjektív jóllét NKFIH FK 134447 (2020-2024)

#### **Kiemelt publikációk a 2016-2021 közötti időszakból:**

Albert Fruzsina – Koltai Júlia – Dávid Beáta (2021) The increasing importance of friends: Changes in core discussion network composition in post-communist Hungary between 1997–2015. *Social Networks*, 66. 139–145. <https://doi.org/10.1016/j.socnet.2021.02.005> IF: 2,376

Albert Fruzsina – Hajdu Gábor – Dávid Beáta (2020) Egocentric Contact Networks of Older Adults: Featuring Quantity, Strength and Function of Ties. *The Sociological Quarterly* DOI: [10.1080/00380253.2020.1787111](https://doi.org/10.1080/00380253.2020.1787111) IF: 1,145, Q2

Albert Fruzsina – Hajdu Gábor (2020) Association between poverty indicators and social relations. *Journal of Poverty and Social Justice*, 28(3). 1–23, DOI: 10.1332/175982720X15966472176159. IF: 0,952, Q1

Takács Judit (2020) How involved are involved fathers in Hungary? Exploring caring masculinities in a post-socialist context. *Families, Relationships, and Societies* 9(3):487–502. <https://doi.org/10.1332/204674319X15592179267974>. IF: 0.672, Q2

Takács Judit (2020) Hungary. In Deutsch, F. – Gaunt, R. (szerk.) (2020) *Creating Equality at Home: How 25 Couples around the World Share Housework and Childcare*. Cambridge: Cambridge University Press. 134–146. <https://doi.org/10.1017/9781108597319.011>

Szalma Ivett – Ochsner, Michael – Takács Judit (2020) Linking Labour Division within Families, Work–Life Conflict and Family Policy. *Social Inclusion* 8(4). 1–7. DOI: 10.17645/si.v8i4.3619 <https://www.cogitatiopress.com/socialinclusion/article/view/3619/3619> IF: 1,297, Q2

Szalma Ivett – Takács Judit (2018) Is there voluntary childlessness at all in Hungary? In Sappleton, N. (szerk.) *Voluntary and Involuntary Childlessness* (Emerald Studies in Reproduction, Culture, and Society). Emerald Publishing Limited. 309–336.

Pethesné Dávid Beáta – Lukács J. Ágnes (2019) Roma Undergraduates' Personal Network in the Process of College Transition. A Social Capital Approach. *Research in Higher Education*, 60(1). 64–82. IF: 1.792

Kmetty Zoltán – Tardos Róbert – Albert Fruzsina – Dávid Beáta (2018) Mapping social milieus and cohesion patterns between 1997 and 2014. *Social Networks*, 55. October, 116–129. IF: 2.462

### **3. Az éghajlatváltozás társadalmi hatásai – fogyasztás, energia, egészség, fenntarthatóság és város-vidék különbségek**

A szakirodalom alapján kijelenthető, hogy az éghajlat olyan mértékű megváltozásának vagyunk szemtanúi jelenleg, amelynek már rövid távon is érzékelhető gazdasági és társadalmi hatásai vannak. A kutatóközpont éppen ezért a különböző társadalmi jelenségek vizsgálata során kiemelt figyelmet fordít ezen hatások vizsgálatára a társadalmi egyenlőtlenségek, a társadalmi integráció, a fogyasztás átalakulása, az energiahasználatot célzó, a társadalmi mozgalmak, vagy a város-vidék különbségek vizsgálata során.

Az eredmények a tudományos közösség mellett a közpolitikai döntések során is hasznosulhatnak, amint ez a korábbi munkákkal is történt. A kutatási projekt eredményei közvetlenül hozzájárultak a 2015-ben az NFM által elfogadott Energia- és Klímatudatossági Szemléletformálási Cselekvési tervhez. Ehhez hasonlóan kutatóink munkája hozzájárult a Klímabarát Települések program kialakításához is.

A Társadalmi Ökológiai és Klíma Kutatói Centrum kutatói bekapcsolódnak az újonnan megalakult Magyar Éghajlatváltozási Tudományos Testület (HUPCC) munkájába, ami új impulzusokat adhat a Centrum kutatási témáihoz és a korábbi kutatási eredmények és tapasztalatok szakpolitikai hasznosulását is jelentheti. A Társadalmi Ökológiai és Klíma Kutatói Centrum koordinálja és bemutatja a Társadalomtudományi Kutatóközpontban a társadalmi ökológia, a fenntarthatóság és a klímaváltozás társadalmi hatásai témakörében folyó kutatásokat, tematikus előadás-sorozatokat és konferenciákat szervez. Célja felsőoktatási partnerintézményekből hálózat kialakítása; részvétel felsőoktatási tananyagok fejlesztésében, kurzusok tartásában; hazai és külföldi egyetemekkel, kutatóintézetekkel közös kutatások tervezése és megvalósítása. A kutatócsoport arra törekszik, hogy Magyarországon a téma egyik vezető kutatóhelyévé váljon és koordináló szerepet töltsön be az ezzel a kérdéssel foglalkozó kutatóintézetek, kutatócsoportok és felsőoktatási intézmények között. Mindezen tevékenységével a kutatócsoport igyekszik elősegíteni, hogy Magyarországon a természet változásai miatt már elkerülhetetlenül bekövetkező társadalmi változások minél kisebb társadalmi veszteségekkel következzenek be.

Ennek megfelelően a kutatások a fenntartható energiahasználat, az élelmiszerfogyasztás és a társadalmi státusz közötti kapcsolatokat vizsgálják. A kutatók fő célkitűzése, hogy az éghajlatváltozás érzékelése, az azzal kapcsolatos tudás, a környezeti értékek és attitűdök, valamint az energia- és élelmiszerfogyasztás közötti összefüggéseket feltárják. A kutatások a fenti kérdések társadalmi, közpolitikai és jogi vonatkozásait egyaránt vizsgálják.

A kutatás során elemezzük, hogyan jelennek meg a társadalmi különbségek a fenntartható energia- és élelmiszerfogyasztásban, valamint az éghajlatváltozás jelentette kihívásra adott egyéni és közösségi válaszokat. A kutatás eredményeként pontosabb képünk lesz arról, hogy milyen kapcsolat van a környezetvédelmi attitűdök, az éghajlatváltozás érzékelése, az élelmiszer- és energiafogyasztással kapcsolatos attitűdök és az ehhez kapcsolódó diskurzusok között, valamint arról, hogy a város-vidék különbségek miként képződnek le a fenntartható fogyasztásban.

A közpolitika szintjét elemezve arra keressük a választ, hogy a vonatkozó szakpolitikai döntések hogyan befolyásolják az egyéni döntéseket, a helyi és nemzeti szakpolitikai intézkedések miként segítik az éghajlatváltozás negatív hatásainak csökkentését.

A jogi környezet vizsgálata során a fejlesztéspolitikai rendszer és a helyi szabályozók fenntartható fogyasztásra gyakorolt hatását mutatjuk be, azt, hogy azok milyen módon járulnak hozzá az éghajlatváltozás hatásainak csökkentéséhez és a közösségek alkalmazkodóképességének növekedéséhez. A fentiek mellett két horizontális kutatási kérdést is vizsgálni fogunk: a fenntartható fogyasztás nemek szerinti különbségei közötti kapcsolatot, valamint a tudáshasználat alakulását.

A tervezett kutatás során az alábbi területekre fókuszálunk:

1. Egészségpszichológiai kutatások;
2. Város-vidék különbségek;
3. Mozgalmak;
4. Fogyasztásszociológia;
5. Energiahasználat.

Az éghajlatváltozás társadalmi hatásainak pontosabb ismerete hozzájárul ahhoz, hogy az ország felkészülhessen a szakirodalom alapján elkerülhetetlennek látszó természeti változásokra, amelyek a gazdaságot és a társadalmat is átalakítják. A kutatások alapján jobban megérthető, hogy az alkalmazkodás vagy a változtatás a megfelelő stratégia egyes területeken.

## Külső pályázati forrás:

Kapcsolati tőke a háztartáson belül NKFIH K131947 (2019-2021)

Az abortuszszabályozás szigorításának hatása az újszülöttek egészségére, valamint a gyerekek és a szülők gazdasági, társadalmi jellemzőire NKFIH FK 124384 (2017-2021)

A fertilitással kapcsolatos ismeretek és az ismeretátadás hatékonysága NKFI PD 123789 (2017-2021)

Társadalmi környezet, társadalmi egyenlőtlenségek és szubjektív jóllét NKFIH FK 134447 (2020-2024)

## Kiemelt publikációk a 2016-2021 közötti időszakból:

Antal Z. László – Ferencz Zoltán – Páldy Anna (szerk.) (2020) *Éghajlatváltozás és egészség*. Budapest: Társadalomtudományi Kutatóközpont.

Bajomi, Anna Zsófia – Nóra Feldmár – Lea Kőszeghy (2020) *Trapped in politics - Energy poverty in Hungary. Perspectives on energy poverty in post-communist Europe*. Routledge.

Bauer, Nicole – Megyesi, Boldizsár – Halbac-Cotoara-Zamfir, Rares – Halbac-Cotoara-Zamfir, Cristina (2020) Attitudes; Environmental, Citizenship. In Andreas, Ch Hadjichambis – Pedro, Demetra Paraskeva-Hadjichambi – Jan, Cincera – Jelle, Boeve-de Niklas Marie-Christine Knippels (szerk.) *Conceptualizing Environmental Citizenship for 21st Century Education*. Cham (Svájc): Springer Nature Switzerland AG. 97–111. [https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-20249-1\\_7](https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-20249-1_7)

Börcsök, E. – Ferencz, Z. – Groma, V. – Gerse, Á. – Fülöp, J. – Bozóki, S. – Osán, J. – Török, Sz. – Horváth, Á. (2020) Energy Supply Preferences as Multicriteria Decision Problems: Developing a System of Criteria from Survey Data. *Energies*, 13(15), 3767. <https://doi.org/10.3390/en13153767> IF: 2.702, Q1

Czibere, Ibolya – Kovách Imre – Megyesi, Gergely Boldizsár (2020) Environmental Citizenship and Energy Efficiency in Four European Countries (Italy, The Netherlands, Switzerland and Hungary). *Sustainability*, 12(3), 1154. <https://doi.org/10.3390/su12031154> IF: 2.576, Q2

Ferencz Z. – Teknős L. (2020) Az emberek egészségét és életét veszélyeztető kockázatok csökkentési lehetőségei In: Antal Z. L. – Ferencz Z. – Páldy A.(szerk.) *Éghajlatváltozás és egészség*. Budapest: Társadalomtudományi Kutatóközpont. 96–122.

Kecskés Gábor (2020) The Hungarian Constitutional Court's Decision on the Protection of Groundwater: Decision No. 13/2018. (IX. 4.) AB of the Constitutional Court of Hungary. *Hungarian Yearbook of International Law and European Law*, 8(1). 371–382.

Mikecz Dániel – Oross Dániel (2020) Hungary. In Joost de Moor, Katrin Uba, Mattias Wahlström, Magnus Wennerhag, and Michiel De Vydt (szerk.) *Protest for a future II. Composition, mobilization and motives of the participants in Fridays For Future climate protests on 20-27 September, 2019, in 19 cities around the world*. Retrieved from: <https://politikatudomany.tk.hu/uploads/files/Protest for a Future II - 2020-02-24.pdf>

Smederevac-Lalic, M. – Finger, D. – Kovách, I. – Lenhardt, M. – Petrovic, J. – Djikanovic, V. – Conti, D. – Boeve-de Pauw, J., (2020) Knowledge and Environmental Citizenship. In Hadjichambis, A.Ch., Reis, P., Paraskeva-Hadjichambi, D., Činčera, J., Boeve-de Pauw, J., Gericke, N., Knippels, M.-C. (szerk.) *Conceptualizing Environmental Citizenship for 21st Century Education*. Cham: Springer International Publishing. 69–82. [https://doi.org/10.1007/978-3-030-20249-1\\_5](https://doi.org/10.1007/978-3-030-20249-1_5)

Csurgó, Bernadett – Hindley, Clare – Smith, Melanie Kay (2019) *The Role of Gastronomic Tourism in Rural Development. The Routledge Handbook of Gastronomic Tourism*. Routledge.



## A 2022-2026. évi kutatási stratégiai koncepciók

### Társadalomtudományi Kutatóközpont Gyerekesély Kutatócsoport

#### Kutatási tématerület:

##### 1. Gyermekszegénység elleni kutatási program

A TK Gyerekesély-kutató Csoport 2011-ben alakult a "Legyen Jobb a Gyermeknek!" Nemzeti Stratégia megvalósítását célzó országos Gyerekesély program szakmai-módszertani támogatására. Működésének finanszírozása a kezdetektől fogva az Európai Bizottság által elfogadott operatív programokból, egy ún. kiemelt program keretében történik (TÁMOP-5.2.1. ill. EFOP-1.4.1 konstrukciók). A Társadalmi Esélyteremtési Főigazgatósággal és a Magyar Máltai Szeretetszolgálattal együttműködésben megvalósított kiemelt program feladata egyes térségi és települési szintű komplex gyermekszegénység elleni programok kísérésére és szakmai-módszertani támogatás nyújtása a gyermekek esélyeinek javítása, a hátrányok újratemelődések megakadályozása érdekében. A programon belül a TK Gyerekesély-kutató Csoport tevékenységei közé tartozik az alap- és alkalmazott kutatások folytatása; járási helyzetelemzések és lakossági szükségletfelmérések elkészítésének módszertani támogatása; a helyi projektekhez kapcsolódó tevékenységek monitorozása; az eredmények értékelése.

A gyermekek helyzete Magyarországon több szempontból is kiemelt figyelmet érdemel. A javuló tendenciák ellenére továbbra is a gyerekek közel negyede szegénységben vagy társadalmi kirekesztettségben él (Eurostat 2019). A gyermekvállalás, különösen a harmadik és a magasabb paritású gyermekek születése a családok számára komoly szegénységi kockázatot növelő tényező. A gyermekszegénység a leghátrányosabb helyzetű kistérségekben koncentráltan jelentkezik: nem csak a szegénységben élők száma, de a hátrányok halmozódása is lényegesen gyakoribb itt, mint az ország jobb helyzetben lévő területein. A gyermekek helyzetének javítása nem csak jóléti és esélyegyenlőségi szempontból fontos, de az ország hosszabb távú versenyképességének biztosítása érdekében is. A gyermekekbe való beruházás köztudottan a legmagasabb hozamú humántőke-befektetés (Heckman, 2006)

A kutatócsoport a gyermekek esélyeinek növelése érdekében jelenleg az alábbi témákban folytat kutatásokat:

**Az iskolai sikerességet növelő és a korai iskolaelhagyást csökkentő beavatkozások** című kutatás több altémában folytat vizsgálatokat. **Az iskolán kívüli extrakurrikuláris hátránykompenzáció** kutatás azt vizsgálja, hogy milyen szerepet játszanak az iskolán kívüli programok a hátrányos helyzetű gyerekek korai lemorzsolódásának csökkentésében. A **Tinédzserterhességek és a korai iskolaelhagyás összefüggéseit** feltáró kutatás arra a kérdésre keresi a választ, hogy milyen beavatkozások lehetnek hatásosak a tinédzserterhességek megelőzésének illetve a fiatalok tanulmányai folytatásának segítése érdekében. **Az SNI-s gyerekek esélyei** kutatás azt vizsgálja, hogy a hátrányos helyzetű térségekben a sajátos nevelési igényű (SNI-s) gyermekek és családjaik mennyiben férnek hozzá a többi gyerek számára elérhető szolgáltatásokhoz, valamint az asszisztív technológiákhoz és a sajátos nevelési igényüknek megfelelő szolgáltatásokhoz.

**A helyi szociális ellátórendszer működése** című kutatás arra keresi a választ, hogy vajon milyen területeket és hogyan kellene a helyi szociális ellátórendszert fejleszteni ahhoz, hogy képes legyen hatékony koordináló, katalizáló szerepet betölteni a szegénység csökkentése, az esélyegyenlőség megteremtése és a társadalmi mobilitás elősegítése érdekében.

**A gyermekszegénység csökkentését célzó térségi programok fenntarthatósága** kutatás azt vizsgálja, hogy milyen tényezők befolyásolják, hogy a különböző projektekből indított helyi beavatkozások fenntarthatók-e a későbbiekben. Tágabban értelmezve pedig arra keresi a választ, hogy mit jelent a fenntarthatóság a társadalmi innovációk esetében.

**A Biztos Kezdet gyerekházak hatásvizsgálata** kutatás részben módszertani fejlesztéssel, részben a BK-ház mint koragyermekkorai szolgáltatás rövid- és hosszabb távú hatásainak feltárásával, a hatások mérésével foglalkozik. Kutatási eredményeivel hozzájárul a bizonyíték-alapú szakpolitikai döntéshozatalhoz.

A fenti témákban jelenleg folyó kutatásokat az elkövetkező öt évben is folytatni szeretnénk. Ehhez egyelőre 2023. szeptember végéig áll rendelkezésre anyagi támogatás (EFOP). Az ezt követő időszak finanszírozásához elkezdjük a külső források felkutatását, emellett azonban a kutatói bérek fedezetének biztosítására szükség lenne az ELKH támogatására is.

#### **Külső pályázati forrás:**

Gyerekesély program országos kiterjesztésének szakmai módszertani megalapozása és a program kísérése (TÁMOP-5.2.1-11 és TÁMOP-5.2.1-12)

Integrált gyermekprogramok szakmai támogatása (EFOP-1.4.1-15)

Integrált gyermekprogramok, valamint járási felzárkózási fejlesztések szakmai támogatása (EFOP-1.4.1-17)

Mobilitás Kutatási Centrum, Szociális alprojekt (MTA Kiválósági Együttműködési Program)

Helyi gazdaságfejlesztés mint társadalmi innováció (ÚNKP)

Community Solutions Program fellowship (IREX, US)

#### **Kiemelt publikációk a 2016-2021 közötti időszakból:**

Husz I. – Kopasz M. – Rác A. (2020): A szegénységben élő gyermekes családok társadalmi mobilitásának esélyei a családsegítő szakemberek szemszögéből. ESÉLY: TÁRSADALOM ÉS SZOCIÁLPOLITIKAI FOLYÓIRAT 31 : 4. pp. 32.-53.

Husz, I. – Perpék, É. (2019): Equal Opportunities and Investing in Children: Theory, Policies and Projects. In Futó, P (ed.) Contemporary Drivers of Local Development. Maribor: Lex-Localis Press, pp. 365-389.

Husz, I. (2018): 'You Would Eat It If You Were Hungry'. Local Perceptions and Interpretations of Child Food Poverty. CHILDREN AND SOCIETY 32: 3. pp. 233-243. (Q2)

Husz I. (2018): Szegénységcsökkentést célzó programok és a projektfoglalkoztatás. MAGYAR TUDOMÁNY 179 : 6 pp. 871-884. , 14 p. (2018)

Kiss M. – Vastagh, Z. (2020): Az iskolai teljesítményt és előmenetelt hátrányosan befolyásoló tényezők megítélése a szociális szakemberek nézőpontjából. SOCIO.HU : TÁRSADALOMTUDOMÁNYI SZEMLE 10 : 1 pp. 45-73.

Kiss M. (2018): A fenntarthatóság dilemmái a hátrányos helyzetű térségekben. MAGYAR TUDOMÁNY 179 : 3 pp. 331-341.

Kiss M. (2018): A szelektív iskolaválasztás tényezői, motivációi és az oktatás minőségével való összefüggései a leghátrányosabb helyzetű térségekben. In: Fejes J.B., Szűcs N. (szerk.): Én vétkem: Helyzetkép az oktatási szegregációról. Szeged: Motiváció Oktatási Egyesület pp. 147-172.

Medgyesi, M. – Gál, R. I (2021): Poor targeting?: Targeting the poor? : Redistribution in the Hungarian welfare system by age and socio-economic status. SOCIAL POLICY AND ADMINISTRATION. pp. 1-16 (Q1)

Perpék, É. (ed.) (2020): Professional cooperation, disadvantage compensation in schools, professional well-being: the results of a Hungarian-Croatian comparative study. Pécs: Abaliget. p. 165.

Vastagh Z. (2019): Nem-kognitív készségek fejlesztését célzó közösségi szemléletű szociális programok hatásvizsgálatának mérőeszközei. ESÉLY: TÁRSADALOM ÉS SZOCIÁLPOLITIKAI FOLYÓIRAT 30 : 1 pp. 42-66.